

FERDO KOVAČEVIĆ: V MRAKU.

VOJTEH
PREISSIG:
ŠTUDIJA.

VLADIMIR LEVSTIK:

GOSPA MELITA IN ARISTIDOV UČITELJ. HISTORIJA.

Bilo je dvatisoč let po rojstvu Krista in nekaj čez. Vsi preplašeni so bili ljudje, blede so hodili po ulicah, tiho so sedeli doma, plaho so zrle oči iz nemih obrazov, in če je splavala beseda v tesnobni zrak, je drhtela od hudih slutenj.

Takšni so bili tisti ljudje, ki so kaj imeli. In govorili so ti ljudje, da so prišli težki časi nad deželo; spominjali so se molitev in so rotili Boga. Zakaj, nebroj je bilo druge vrste ljudij, ki niso imeli ničesar. Ti so prihajali veseli, iskrili so se njih pogledi; zbirali so se na skrivnostno šepetanje, peli so pesni o ognju in o krvi, nosili so zastave prevrata po mestih in po vaseh in so klicali zmagoslavčnih lic:

„Naš veliki dan prihaja!“

Tisti, ki so jih zvali nasilnike, so se izprva rogali in so govorili:

„Ne bojimo se drhali! Kjer ne velja pravica, tam naj govore krogljemeti in bajoneti!“

Narobe so se pa rogali tisti, ki so bili apostoli novega tisočletja in so snovali novo pravico. —

„Naši bratje in naši sinovi bodo morili vas, ne svojega mesa, im ne svoje krvi!“

In zares se je zgodilo tako; prikorakalo je vojaštvo, obrnilo je puškina kopita v zrak, prodrlo je vrsto in se je združilo z uporniki. Drugič je bilo huje: oddelek konjenice je posekal svoje oficirje. Tretjič se je pripetila groza: topničarji so razstrelili gubernorjevo palačo in za njihovimi granatami je treščila vanjo zmagovita drhal.

Težki časi so prihajali v deželo, gnev in bes sta vladala križemsvet; in njiju pesmi je pela, njiju bombe je metala, njiju seme je s svojo srčno krvjo gnojila mladina.

Čudna je postajala mladina tiste dni, n izvzemši otrok, ki so komaj govorili. Pripetilo se je tu in tam, da so našli velikaši in bogataši svojo dečad pri igri: eden je bil kralj, drugi so bili pa sodniki in so mu sodili smrt. Dogajalo se je, da je zagrmela v šoli revolucionarna pesen. In kaj je rekel učitelj? On sam je pel naprej. In da so se dvignili njeni zvoki v hiši božji: svečenik na leci je intoniral.

Zategadelj se je gospa Melita zbalala za sinčka Aristida, ki mu je bilo šele osem let. Vzela ga je iz šole in mu je poiskala vrlega učitelja, da se je nastanil na njenem domu, v razkošni vili, ležeči v najbližji okolici prestolnega mesta.

Soliden mož je bil domači učitelj, tako soliden, kakor niso navadni ljudje v svojih mladih letih. Zategadelj ga je prijateljica generalka priporočila gospe Meliti; in mlada vdova je kmalu spoznala, da si je pridobila v njem pravcati biser človeka. Govoril je malo in skromno; kadar je pa izpregovoril, se je zasvetilo v besedi čisto zlato. In bil je odkritosrčen, kakor so odkritosrčni svetniki, možat, kakor jeklo, in čist, kakor kristal.

Zato se ga je gospa Melita bala; nimb nedostopnosti je plaval nad njim, kadar je stal pred njo v svoji dolgi črni suknji, včasih že ni več vedela, kako naj mu govori. Tesnoba jo je navdajala pred njim, kakor takrat, ko je bila na dvornem plesu prvič predstavljena kralju.

Bala se ga je mlada in lepa gospa Melita, in vendar bi ga za nobeno ceno ne bila pustila od sebe; zakaj, prepričana je bila, da nihče ni bolj tuj širečemu se prekučustva, nego on, in da nikomur ne more z mirnejšim srcem zaupati otroka.

In še za nekaj drugega bi plakala, ako bi ga bila videla odhajati.

Gospe Meliti je bilo komaj šestindvajset let; čutila se je osamljeno in vendar je morala še žalovati za možem, ki je bil častnik mornarice in je poginil pri tisti strašni katastrofi, ko je admiralska ladja o belem dnevu sredi mirnega pristanišča na zagoneten način zletela v zrak. Prijatelj je imela malo, in še tisti, kar jih je bilo, ji niso bili pogodi: izpiti in izžiti obrazi, pokriti na dan obiska s sledovi noči, preveseljenih z vlačugami. Tudi solidni gospodje so bili med njimi, a vsi tako bedasti in osladni, tako šablonski in tako enaki drug drugemu v vseh ne-

prijetnih lastnostih! In pri vsem tem je bila gospa Melita še mlada, vitka, kakor devetnajstletno dekle, z vročimi očmi in cvetočimi ustnicami sredi čarobnobledega obraza, in s tako krasnimi, sinječrnimi lasmi. Vsa mlada je bila, vsa življenja in radosti željna, vsa iskreča se in pričakujoča...

Učitelj ni bil lep. Dolg je bil in slok, rdečih las in šiljasto prstrižene brade. Njegova usta so bila prevelika, suh mu je bil obraz, in roke široke in koščene. Kdaj bi si bil ta človek mislil, da ga gospa Melita ljubi.

Pa ga je vendarle ljubila. Njena duša se je zvijala v bičani nasladi pred strogostjo njegovih besed, z zavarovano plahostjo se je umikala brezobzirni logiki njegovih odgovorov, z opojnim hrepenenjem je slutila v njegovih prsih moško silo, vklenjeno v revščino in v stremljenje.

In videla je, da ne sluti njene ljubezni. Videla je, da ne diši do njega zrela, temna roža, ki se sklanja predenj in je vsa pripravljena, da se ospe v njegovo naročje. Poznala ga je, da ga je zgolj cilj in dolžnost. Kadar ni bil pri poku, je tičal med suhoparnimi knjigami o pravu, ki ga je študiral na univerzi, kadar ni tičal v svojem pravu, se je zatapljal v sive, resne filozofe.

Tako je prihajalo gospe Meliti, da je ni le enkrat pograbila strastna pijana želja: vržem se na njegove prsi in mu povem; on, ki je mož, se bo vdal svoji krvi in me bo sprejel. Če ne tako, kot sprejme tisti, ki ljubi darilo ljubezni, pa vsaj tako, kakor vzame sultan sužnjico, ki mu je v dar. In če ostane tih in leden, mu padem pred noge; oklenem se jih, prosila bom in bom zapeljevala, dokler ga ne premagam...

Gospa Melita sredi svojih samotnih solza, izjokanih na blazinah, ki dolgo niso bile priče ljubezni, naposled ni več vedela, kaj namerava.

Topel večer je bil, mrak se je gostil nad vilami, po cvetju je dišalo na balkonu, in veter je kramljal o sladkosti. Takrat se je gospa Melita napravila za svojo svatbo. Drobne, drobčane čeveljčke je obula, vse z zlatom vezene, z vonjavami si je naškropila prsi in se je ogrnila v šumeč peignoir iz japonske svile, preden je odšla po samotnem hodniku, koder ni bilo hišin in slug.

Skozi špranjo pred njegovimi vrati se je videla luč. Tiho je pritisnila gospa na kljuko in je odprla.

Učitelj je planil kvišku in prebledel mu je obraz. Električna svetilka je stala ob strani, v sredi na njegovi mizi pa je bila okrogla, debeli in zaprti cevi podobna stvar iz temne kovine: strašno je bilo pogledati nanjo.

Gospa Melita se ni nič prestrašila; stopila je bliže in mu je položila roko na ramo:

„To je bomba, kajneda?“

„Ni“, je rekel učitelj in spačil se mu je obraz.

„Tako?“ Bolest je bila v njenem glasu in mehko očitanje. „Ali je danes prvokrat, prijatelj moj, ali mora biti prvič ta večer, da ne govorite resnice? Glejte, oboževala sem vas za vašo ljubezen do nje . . .“

On je zardel in je zopet prebledel. Streslo ga je, zravnal se je kakor hrast.

„Bomba je, milostljiva! . . . Ne morem si odreči radosti, da vstrežem vaši želji,“ je dodal z obupnim posmehom.

Gospa Meliti je prišlo nekaj blaznega na um.

„Če pa ni? Ali vam naj še verjamen?“

„Je . . .“

„In če vendar ni?“

„Pa naj ne bo.“

„Bomba se razpoči, ako pade na tla?“

„Da, razpoči se, hišo razruši, raztrga ljudi in zemljo razkoplje. V okolici se stresejo tla, šipe popokajo v oknih, in ljudje se prestrašijo in tekajo brez uma okrog. Nato pride policija, konstatuje atentat in napravi preiskavo . . .“

„Ne ročajte se!“ Gospa Melita je trepetala kakor v mrzlici. Krčevito sta se ji sklepale roki, ko jih je pod peignoirjem pritiskala na polt.

„Vrzite to reč na tla!“ je velela.

„Nikdar!“ se je uprl učitelj in razširile so se mu oči.

„Torej! Vidite, da ni bomba?“

„Rekel sem vam, da je . . .“

„Če je, potem vi niste mož; bojite se!“

„Ne zase, milostljiva.“

Jeklen je bil njegov pogled, oster in resen, kakor rezilo rapirja.

„Glejte!“ je vzkliknila gospa Melita in je zagrabila tisto temno, težko reč z obema belima rokama.

„Nikar! Za vse na svetu — ne!“ je vzkliknil on. Hipoma je bil čisto drugačen; zaprosil jo je ves, z očmi, z besedo in s kretnjo, ki jo je prepozno hotela ujeti in zadržati.

Toda gospa Melita se je brzo, s plavnim plesnim obratom umaknila nazaj in je dvignila predmet nad glavo:

„Preden ste pri meni, jo izpustim!“

Takrat je rekel učitelj s čudnim, mehkim glasom:

„Vprašali ste me, če sem mož. Prosim, izpustite!“

In stopil je tesno k nji. Objeli so se njiju pogledi, svetel most se je razpel iz duše v dušo. Razumela sta se.

„Ali bova oba mrtva?“ je še vprašala gospa Melita; roke so se ji že tresle od držanja.

„Obadva,“ je pokimal učitelj.

„Tako?“

„Hitreje, nego mine tisočinka hipa . . .“

Bomba je padla na tla, da je težko zabobnel parket. In nič drugega se ni zgodilo. Gospa Melita in učitelj sta se spogledala v strmečem začudenju. Zmedenost je pokrila ujevog obraz.

„Zanič je bila menda,“ je zamrmral, kakor da se hoče opravičiti.

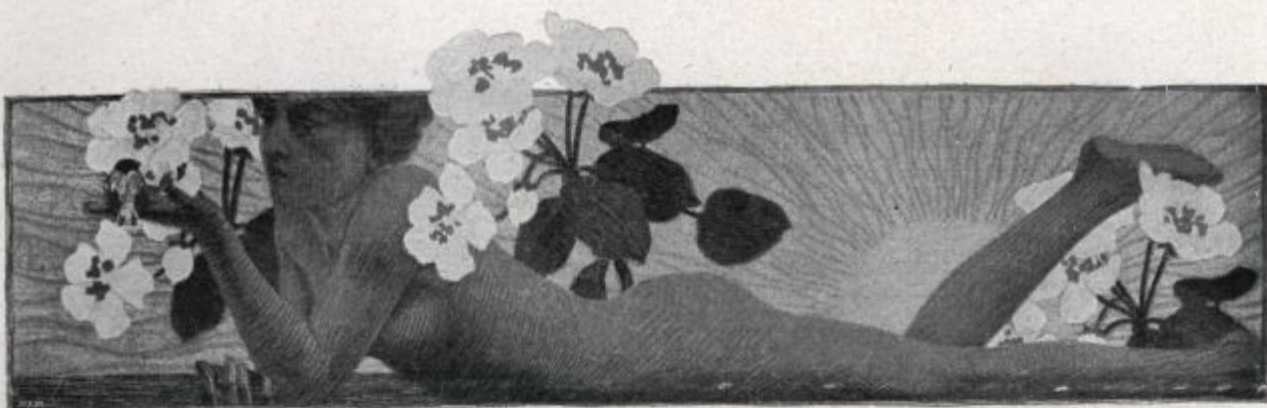
Takrat je pa gospo Melito minila osuplost; završnila je, zasmejala se je z zvonkim, zlatim smehom, peignoir ji je padel z mramornih ram in z burno roko mu je raztrgala zapeti telovnik. Objela ga je, pritisnila je svoje žametne grudi na njegove krepke razburjene prsi in ga je prižela nase. Glej, in učitelj je okusil, da je sladkost njenih ustnih čudovita in nenavadna, vsa drugačna, nego je pri drugih ženskih.

Opotekla sta se v svoji pijani slí; in tisti hip se je zlati šolnjiček gospe Melite doteknil nečesa, kar je molelo iz pozabljenih bombe, ležeče med njima na tleh.

Sredi svojega objema sta začutila nekaj velikega in silnega, a bilo je hitreje, nego mine tisočinka hipa, prenašlo, da bi zaznala, kaj je bilo.

V okolici se je stresla zemlja, šipe so popokale v oknih sosednjih vil, stene so zazijale, ljudje so se prestrašili in so brez uma tekali okrog. Nato je prišla policija, konstatovala je atentat in je napravila preiskavo. Malega Aristida so našli živega pod razvalinami, polmrtvega od groze.

Dr. IVO ŠORLI:

BARČICA PO MORJU PLAVA . . .

(Dalje.)

Umolknil je in si je podprl z obema rokama glavo.

Potem se je zgenil in je z mirnim glasom nadaljeval:

„To je bilo četrto leto, odkar sva bila poročena. V štirih letih prvi oblaček na nebu . . . To se pravi, na nješem nebu. Sklenil sem, da se ne sme prikazati nobeden več. Tudi če bi se bilo treba ponižati pred kom, rajši bi storil to in poprosil za kak dar, nego ostal tako . . .

Oblaček sem rekel, — zdaj je prišel oblak . . . Zbolela je na smrt . . . Že se je potapljala, že ni bilo nobenega upanja več, a jaz sem še vedno strastno, obupno reševal. Ne le nje, tudi sebe . . . Zvezana sva bila s tisočeriimi vezmi drug k drugemu, vsak dan je bil pretkal novo nit skozi mojo in njeno dušo in zopet okrog, — če bi bilo požrlo njo, bi se bil pogreznil tudi jaz . . . Zakaj to ni bila več ljubezen, gospod, bil je že zakon . . . Zdaj, ko je bila bolna, sem občutil šele, kaj je to.

In rešil sem jo. To se pravi, zdravniki so mi jo rešili, a ne toliko zaradi nje, ampak, ker sem jim ukazal, da mi jo morajo rešiti. Tako sem stal pred njimi in tako sem jih gledal, da so se me bali . . .

Potem so prišli seveda računi. Zdaj ni pomagalo nič več, — treba se je bilo zadolžiti. Nekdaj nisem dovolil niti taki misli k sebi, ker sem vedel, kaj me čaka potem s to strogo odmerjeno dnino, zdaj sem krepko podpiral in vzel.

Napravil sem si spet nov načrt. Toliko imam mesečno manj, pa konec! Komaj, komaj še za najpotrebnejše ostane . . . Razumete, prijatelj, kaj se to pravi: za dve, tri leta življenje

— suspendirano! Samo na tem svetu lahko še ostaneš, umreti ti ravno ni treba, — vse drugo ti je za ta čas vzeto, vse, kar dela življenje — življenje. O, kako je ona umela to! . . . Jaz pa nisem mogel umeti in nisem mogel živeti tako . . . Tudi prej so bile ograje okroginokrog in nad menoj, toda izprehajal sem se še vedno lahko prosto po onem koščku sveta, ki mi je bil odmerjen, — zdaj so stali železni drogi tik okrog mene, bil sem v kletki, in če sem hotel razpreti roke, da bi laže zavzdihnil, sem se vselej zadel. In čeravno se nisem trudil zaman, da bi bil videti miren, moja duša je hodila po kletki kakor ujeta žival.

In ona je videla tudi to. Mnogokrat se je naenkrat obrnila in je odšla v drugo sobo, ko se ji ni hotelo posrečiti, da bi me bila zdramila iz mojih mračnih misli. In ko se je vrnila, ne bi bil rekel nihče, da se je jokala, kdor je ni poznal, kakor sem jo poznal jaz. Samo hujšala je od tedna do tedna, in samo to mi je kazalo, kako trpi . . .

Ven sva zahajala vedno bolj poredkoma in samo če me je ona prosila, ker se je bala zame. Kakor sem rekel: tudi prej nisva posečala skoraj nobenih zabav, a imel sem vseeno zavest, da bolj nočem, nego ne morem. Zdaj nisem mogel! Kaj bi torej zunaj, sredi srečnih ljudij, da me le toliko bolj spominja mojih verig?

Edino upanje je bilo povišanje v službi. Prelistal sem vsak dan uradni seznamek in računal približnost, kdaj pridem na vrsto. Celu onih večnih pogovorov svojih kolegov o tem sem se zdaj s pravo slastjo udeleževal, kakor sem se jih prej zaradi njih gluposti izogibal.

No, šanse so bile takrat posebno neugodne zame. Pred seboj sem imel same mlade ljudi, da mi ni kazalo vsaj še dve leti ničesar. Vendar pa sem podvojil svojo marljivost, da bi me morda le opazili. Postal sem pravi vpirič, dasi se mi je prej ta tip najbolj studil. No, studil se mi je še zdaj in to je bilo še najžalostnejše na vsem... In včasih sem bil neznosen še potem doma.

A zgodilo se je čudo: nenadoma pride k meni eden mojih predstojnikov, ki mi je bil vedno zelo naklonjen, in mi čestita. Preskočil sem celo vrsto tovarišev! Presrečen sem ostrmel. Toda visoki gospod mi je razložil, da je prišlo pred dobrim tednom neko večje moje delo samemu šefu pred oči in da ga ni mogel prehvaliti. Odtlej si je dal predložiti vsak dan moje akte; in ko je zvedel še, kako skromno in lepo živim, da ni imel nobenega obzira več na druge.

Bil sem tako srečen, da sem dirjal takoj domov. Planil sem v sobo in ji zakričal veselo vest. Celo zavričkal sem, kakor fant na vasi.

Ni velik povišek, saj veste, od ene stopinje do druge, toda zame je bilo ravno dovolj, da smo prišli zopet v prejšnje razmere. Prirastek je šel na odplačevanje, — ostalo je torej toliko, da sva lahko zopet mislila na kak večer v gledišču, na koncertu, ali v družbi.

No, ona pa je ostala čudno mirna. Celo prebledela je nekoliko... Nisem je umel. A nenkrat sem se spomnil, da je bila v zadnjem času sploh čudna, razdražljiva, zdaj potrta, zdaj nenaravno vesela.

Imel sem pač druge skrbi in nisem pazil na to. Toda zdaj mi je bilo njeno vedenje vsak dan bolj zagonetno. Celo našega starega zdravnika sem popraševal slednjič. Menil je, da se poloti žensk večkrat tako, da pa že preide.

A ni prešlo. Postala je tudi še zabaveželjna, nemirna, vsak hip je imela drugo željo. Prestrašen sem jo miril, ker sem videl, da me spravi v pogubo, če se ji udam, a bilo je vse zaman. Da bi bilo bedasto stiskati in čepeti doma, ko napravim brezdvomno sijajno karijero. Rajši bomo varčevali pozneje — zdaj smo mladi, zdaj je čas! In če ne napravim te sijajne karijere, če ostanem še pet šest let, kar sem, kakor tudi ni pričakovati drugače? „Pa ne ostaneš!“ je vzklikala srdito. „Saj ti vse prerokuje veliko bodočnost, — ne bodi vendar tako malodušen!“

No, prepiraj se z žensko, če je enkrat iz uma! Samo še zaviral sem, kolikor sem mogel, a čutil sem dobro, kako drči vkljub temu voz v prepad!

Toda imela je vendar ona prav, — določen sem bil menda res še za kaj poštenega na tem svetu: zopet se odpro vrata in zdaj pride predstojnik naših uradov sam, presvetla glava, in mi naznani, da sem zlezal iznova za klin više.

Skoraj da sem se bolj prestrašil nego razveselil. To je šlo že skoraj prehitro. In poleg tega sem prišel na neko mesto, kjer bi bil rad vsak, a je mogel biti le eden, — mesto, kjer si je človek res lahko opomogel. Občutil sem to in sem se zavedal, da so me postavili le bolj iz usmiljenja tja, ker so poznali moje razmere. Poleg tega sem se skrivaj sramoval pred svojimi tovariši in dvojno pred onimi, ki so ostali v desetih mesecih še tako daleč za menoj. Res, da sem bil zmožen in vesten uradnik, toda poznal sem tudi take, ki sem se javalne mogel meriti z njimi, a so bili vseeno še vedno na istem mestu.

No, kaj bi človek! — lepo sem se zahvalil in sem hitel povedat ženi.

Rekel sem, da je ostala prvič mirna — zdaj je vzela moje povišanje naravnost kot samo po sebi umevno na znanje. „Saj sem ti rekla!“ je menila malomarno, kakor da ni vse to čisto nič.

Ob novem letu sem plačal svoj dolg do zadnjega vinarja. Ej, zdaj je začelo res veselo življenje in moja žena je zažarela kakor zvezda. Uradnik sedmega razreda v velikem mestu res še ni bogvekaj, a ona zdaj ni več vpraševala po naslovih in si je jemala, kar ji je pritikalo po njeni lepoti in njenih zmožnostih. Pobrskala je hladnokrvno svoje tovarišice z njih stoličkov in sedla sama tja. Vse se je gnetlo okrog nje, vse se ji je laskalo, vse klanjalo.

In vendar nisem mogel biti niti za hip ljubosumen. Vedla se je vseskozi korektno in je znala krcniti vsakogar, ki bi se ji bil upal za korak preblizu. Oni deviški sij prvih let je bila, rekel bi, že izgubila, a poznal sem jo vendar preveč, da bi bil dvomil o njej. Je namreč neka posebna vrsta žensk, ki ji ugajajo moški le dokler... kako bi se izrazil... le dokler stojijo popolnoma oblečeni pred njo... In tako žensko bi mogla omamiti le ljubezen, ali pa denar. No denarja nismo več rabili, ljubiti drugega pa ni mogla, dokler je ljubila mene tako.

Hotela se je zabavati: — „voilà tout!“ je rekla sama včasih.

Tudi meni se je zdelo že naravno, ko sem bil približno eno leto pozneje zopet povišan. Pustili pa so me še na istem mestu, kar mi je bilo seveda zaradi zaslužka zelo ljubo.

Moji bivši kolegi niso zdaj niti mrmrali več. Kadar zležeš tudi še z nogami čez nje, da stopiš lahko vsak hip komu na glavo, če lepo ne molči, preneha vsa zavist in pričnejo se pokloni in lov na tvoje milostne poglede.

Takoj sem se torej docela dobro počutil in gledal mirno v bodočnost. Tembolj, ker je bil gospod šef že skoraj vsak dan v moji sobi in mi je izkazoval na vse mogoče načine svojo naklonjenost.

Pravzaprav ga pa nisem mogel posebno trpeti. Bil je izsušen, a še vedno pohoten starec. Stal je pred človekom široko razkoračen, obe roki v hlačnih žepih in je pripovedoval cele ure umazane dovtype. No, jaz sem jih požiral s spodobno pokornostjo in sem se smejal kakor komedijant na odru. Včasih je ostudno tako življenje, veste! . . .

Dve leti pozneje me je pomaknil zopet za eno stopinjo više,“ je rekel čez nekaj časa.

Naenkrat se je obrnil k meni in se je nasmehnil.

„Pravzaprav sem vam izdal s tem nehote, da sem precej visok gospod.“

„To sem si mislil že prej“, sem odgovoril in sem se priklonil.

„No, nič ne de. Zaradi tega si ostaneva vseeno prijatelja, kakor doslej“, je rekel in mi je stisnil roko.

„Tako sem bil s trintridesetimi leti že mal mandarin“, je nadaljeval: „Ko je umrl moj visoki protektor kmalu nato, mi je bilo že precej vseeno, ker sem bil zdaj že na konju. Sicer pa lahko rečem, da sem izpolnjeval svoje mesto popolnoma, tako, da mi je rekel novi šef, strog, bezobziren človek, že po kratkem času: „Ko sem slišal o vaši nenavadni karijeri, sem se zelo čudil in sem že skoraj drugje iskal vzrokov — zdaj se ne čudim več!“ To vam povem, da ne boste mislili, kakor da me je spravila samo neopravičena protekcija kvišku. Moji poznejši uspehi so mi bili popolno zadoščenje za vso nezadovoljnost s prejšnjimi, ki se je vendar nisem mogel popolnoma ubraniti. Morda bi bil ostal vedno tam spodaj, da se ni zgodilo, kakor se je zgodilo, — ko se je zgodilo, me je našlo moža na svojem

mestu. Tako! . . . In da me ne boste krivo sodili potem, kar vam zdaj povem.“

Umolknil je zopet in se je ozrl okrog sebe. Veslar je vesli komaj še pregibal, ker je spoznal, da sva rada tu zunaj in da se ni treba truditi. Mesto se je svetlikalo še daleč tam pred nami in nobenega glasu ni bilo čuti nikjer.

„Zdaj obrnite še enkrat dol in potem počasi proti mestu!“ je velel gospod, ter je pokazal z roko proti onemu usodnemu kraju.

Nato si je šel z levico počasi čez visoko belo čelo in je prikimal predse.

„Približala se je bila desetletnica najine poroke“ je nadaljeval z bolj globokim, bolj tihim glasom. „Tedad sem se spomnil najine obljube v Benetkah in čudovitega mesta samega. Oba še tako mlada, oba še tako vdana drug drugemu, da, še vedno zaljubljena, bi lahko rekel, tako brez vseh težkih misli in skrbi, — kako nepopisno sladko bo preživeti še enkrat tiste nekdanje sladke dni! . . .

In potem — zakaj bi si človek ne privoščil? Otrok ne bo, to je bilo zdaj gotovo. Tako sva bila sklenila, da napraviva vsako leto kako daljše potovanje.

Za prvo leto sem določil torej Italijo. Ali čudno, — ona skoraj ni marala na to stran.

Šele ko sem odločno izjavil, da želim tako, se je vdala. Zdelo se mi je toliko bolj čudno, ker mi v zadnjih dveh letih sploh ni nikdar več ugovarjala. Tiha, skoraj plaha je bila postala kakor golobica, in ko je izgubila slednjič vsako upanje, da bo kdaj mati, se je odpovedala skoraj popolnoma vsaki družbi. Tem bolj sem torej hotel, da se zunaj v svetu razvedri.

Odpeljala sva se tako, da sva dospela ob isti uri tu dol, kakor pred desetimi leti. In kakor pred desetimi leti, se je stiskala trepetajoče k meni, ko je zavil vlak po sredi med valove.

Gondola je čakala pred kolodvorom, morda ista črna gondola . . . Voda je zapljuskala in odplula sva navzdol . . . Kakor pred desetimi leti so snivale palače na levi in na desni, kakor pred desetimi leti je bilo smrtno tiho v stranskih ulicah, kakor pred desetimi leti so se klicali mrličji.

(Konec prih.)

DRAGAN MELKUS: S FRUŠKE GORE.

A. ZEYER:
PULJ,
CAMPO
SANTO.

DR. F. GÖSTL:

O BLAZNICAH IN BLAZNIKIH.

III.

Izmed omenjenih blaznikov je bil v dežel. blaznici le pri treh bolnikih in jedni bolnici konstatovan akutni alkoholizem ali t. zv. „delirium tremens“, pri vseh drugih t. zv. alkoholična blaznost. Da so bili med temi alkoholiki v pretežni večini oni, ki so že bili poprej po enkrat ali večkrat v blaznici, (dva sta celo tekom leta bila vnovič sprejeta) je umevno. Ti alkoholiki se sicer čez par mesecev odpuste kot ozdravljeni, a ker nimajo zadostne moči, da bi se odrekli pijančevanju, pridejo prej ali slej zopet bolni v blaznico. Ko sem služboval v Klosterneuburgu, smo sprejeli nekaj nad 50 let starega moža petindvajsetič v zavod. To je bil pač menda največji, a tudi najžalostnejši rekord.

Pri alkoholikih ni upanja, da se doseže trajen povoljen uspeh, t. j. preprečenje zopetnega pijančevanja in ponovnega obolenja, ako niso še v rekonvalescenci najmanj $\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$ leta (če možno, še dalje) v zavodu. Ker pa blaznice že vsled vednega prenapolnjenja ne morejo toliko časa zadrževati bolnika, ki je že povsem okreval, trebalo bi, da se alkoholiki takoj, ko prabole blaznost, prestavijo v poseben zavod za

alkoholike. Tam naj jih zadržujejo primerno dolgo časa, da si okrepe svoje zdravje povsem in da svoj čas primerno uporabijo za delo. V prisilne delavnice ne moremo vtikati teh nesrečnikov, ako sicer niso zakrivali nič zlega, a v prostosti zapadejo zopet pijančevanju in store nesrečne sebe in svojo rodbino. Zato se mi zdi opravičeno, da se jim svoboda, v njih lastno korist in v korist njihove rodbine, odtegne za primeren čas. Država ima dolžnost skrbeti za blagostanje svojih podanikov ter varovati jih škode in propasti. Zajeziti mora še o pravem času pogibelj, ki preti vsled alkoholizma. Onemogočiti mora po možnosti zlasti toliko kvarno žganjepitje z visokim zadržanjem, preprečiti popivanje in navajanje v pijančevanje s kaznimi ter skrbeti za možnost zopetnega trajnega ozdravljenja alkoholičnih blaznikov, kolikor se sploh še da doseči. Vsega, kar bi bilo treba in želeti, vem, da se ne bo dalo doseči, a izkušati se mora doseči vsaj, kolikor je možno.

Ugovarjalo se mi bo najbrž, da bi taka omejitev svobode ne bila opravičena. A kdo je povsem svoboden? Kdo sme storiti vse, kar bi

hotel in kar bi se mu zljubilo? Ali nas ne vežejo vse obziri na naše stanovske dolžnosti, na naše družinske in družabne razmere? Le ker se tem podrejamo in ker smo zmožni, da krotimo svoje strasti, smo svobodni. Kdor pa ne pozna nobenih dolžnosti in obzirov, ta izgubi svojo svobodo. Tako se godi v drugih zahtevah morale in predpisih zakonov in tako se bode godilo tudi pri alkoholikih. Pri tem seveda pride v poštev, da so popivači čestokrat obremenjeni ali bolni, duševno nemoralni ljudje, da imajo vsled tega premalo energije in moči, da bi krotili pijansko strast; popivajo torej vsled nepremagljivega bolezenskega nagona. S tem, da jih vtaknemo v blaznice, jih nikakor ne kaznujemo, temveč oddamo jih le v posebna zdravilišča ali zavetišča. S temi zavetišči bi seveda morala biti združena internacija, kajti brez nje bi postala zavetišča povsem iluzorna. V taka zavetišča bi se naravno sprejemali tudi oni, ki bi se prostovoljno oglasili za sprejem v to svrhu, da se odvadijo pijančevanja. Takih zavodov je sicer že nekoliko po drugih državah in tudi v Avstriji, a širšim krogom pristopni niso in zatorej ne pridejo prav v poštev. Tako zavetišče bi odvezlo blaznici velik kontingent bolnikov, ki v poznejših časih v blaznici dostikrat tvorijo nemirne in nezadovoljne elemente, ker ne uvidijo potrebe daljše internacije. Vsled njih trpita red in zadovoljstvo v zavodu.

Slednjič bi se tudi oni epileptiki ali božjastniki, ki so sicer duševno dobro razviti in v vedenju povsem korektni in normalni, ki pa so po napadih dalje ali manje časa zmeheni in takrat izven zavoda nevarni, lahko pridelili tem zavetiščem, in to tem bolj, ker so skoraj brez izjeme netolerantni napram alkoholu ter že po najmanjši meri opojnih pijač dobe svoje napade, dočim v zavodu vsled abstinence mnogokrat tudi napadi povsem prenehajo.

Popolna abstinenca namreč je zdaj že po vseh blaznicah obligatorno vvedena, ker je prodrlo spoznanje, koliko škode je tudi pičlo zauživanje alkohola za pretežno večino blaznikov, ter bi bilo skoraj nemogoče, omejiti jo le na posamezne bolnike. Ta reforma je pridobitev najnovejšega časa. K sreči je prodrla lažje nego vsaka druga, ker je imela prednost pred vsemi drugimi: z njo se namreč prihrani marsikaj pri oskrbovanju, dočim druge zahtevajo več ali manje denarnih žrtev.

V blaznicah se oskrbuje le $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{4}$ umobolnih, vsi ostali so v domači ali občinski oskrbi, ki seveda dostikrat ne zadošča zaželjenim po-

trebam negovanja in nadziranja. V javnih zavodih tudi ni vselej mogoče obdržati bolnika toliko časa, kakor bi bilo to primerno. Ali se naj bolnik odda v zavod, določil bo v posameznih slučajih najlažje in najumestnejše zdravnik. Sorodniki ali drugi, ki se za bolnika pobrigajo, v tem oziru dostikrat greše, ker bolnika ne izroče pravočasno v zavod ter s tem bolnikovo stanje zelo poslabšajo. V drugih slučajih pa ga privedejo v zavod brez prave potrebe, ko bi se lahko uspešno zdravil doma. V vsakem slučaju umobolnosti je torej prvo, da se pokliče zdravnik, ki naj poda primerna navodila za ravnanje z bolnikom in ako treba, naj odredi njegov sprejem v blaznico. Vobče se more reči le, da so zavodne oskrbi potrebni oni, o katerih se je bati, da postanejo nevarni sebi ali drugim, oni, ki so trajno zelo razburjeni in nemirni in melanholiki, zlasti ako nočejo uživati zadostne ali celo prav nič hrane, da jih je torej treba umetno pitati. Vsekakor je v vseh teh slučajih treba, da se izvrši premeščenje blaznikov v blaznico čim hitreje.

Ako je nastala potreba premeščenja v zavod, naj se v slučajih, da so bolniki še toliko razsodni, njim obzirno razloži, da je treba za nekaj časa, dokler ozdravijo, izročiti jih v bolnico. Navadno se bolniki udajo v to, ter se jih lahko zlepa privede v zavod.

Napačno pa je, kar se čestokrat dogaja, da bolnika preslepe, češ: „Idimo na potovanje, ali na obisk h kakemu znancu, ali na božjo pot!“ potem ga pa vsled te prevare vsega razburjenega dovedejo v zavod. Največkrat sploh ni treba dosti prigovarjanja in razpravljanja, da se bolnika spravi na pot, ker je sila le v skrajnem slučaju potrebna. Nikar ne pozabite, da se zlepa vedno mnogo več opravi nego zgrda! Vsekakor pa se naj skrbi za primeren in dostojen transport. Primerilo se je že, da so prignali zelo razburjene bolnike peš z velikim spremstvom nadepolne vaške mladine, ki je zasmehovala in dražila uboge bolnike na vsej poti iz Ljubljane do Studenca*) — ali so jih pripeljali zvezane z vrvmi in celo z verigami kot razbojnike.

Ker me je izkušnja poučila, da so določila za sprejem in odpustitev bolnikov v blaznico še premalo znana ter da se vedno greši proti njim, naj o tem nekoliko obširnejše razpravljam. Saj ima itak ves moj spisek v prvi vrsti le namen, podati nekaj razjasnila in poučila v praktičnem oziru.

*) Obrnil sem se na kompetentno mesto, da se kaj takega vbodoče prepreči in upam, da se v istini ne bo več dogajalo.

Dokler deželna blaznica ni povsem samostojen zavod, temveč je njeno upravištvo združeno z onim deželne bolnice je potrebno, da se bolnikov ne dovede naravnost v Studenec, temveč se mora ž njimi oglasiti zaradi sprejema najprej v Ljubljani pri upravištvu deželnih dobrodelnih zavodov v Ljubljani, v deželni bolnici na Zaloški cesti.

Za sprejem bolnikov v blaznico določa statut (objavljen v deželnem zakoniku za vojvodino Kranjsko, VIII. kos. 1886. leta). § 15. „Prošnjo za vzprejem umobolnega morejo vložiti sorodniki ali zastopniki njegovi, ali občina, ali gosposka.

Prošnji se mora pridejati:

1.) obširen popis bolezni, kojega naj napravi zdravnik, ki je bolnika zdravil; ako pa bolnik poprej ni imel zdravnika, naj pa popis bolezni, kolikor možno, sestavi c. k. okrajni ali občinski zdravnik.

2.) uradna dokazila o domovinstvu bolnikovem;

3.) uradno potrjena izjava, se bo li bolnik oskrboval proti plači iz svojega premoženja, ali bodo zanj plačevali drugi, in v katerem oskrbovalnem razredu naj se oskrbuje;* ako pa bolnik ni zmožen sam plačevati stroškov, naj se pa priloži postavni ubožni list;

4.) naznani naj se umobolnemu postavljeni varuh, in ako bi ga še ne imel, oseba, katera je dosedaj skrbela za bolnika.

§. 16. Prošnji za vzprejem bolnika proti plači se ima pridejati pismeni revers, s katerim se oni, ki prevzamejo plačevanje oskrbovalnih stroškov, zavežejo, da bodo najmanj za en mesec naprej plačevali oskrbnino upravištvu deželnih dobrodelnih zavodov.

§. 18. O prošnjah za popolno ali delno oprostitvev plačevanja oskrbnine, ali za olajšanje pri plačevanju, kakor tudi za vzprejem bolnika v višji oskrbovalni razred proti plačilu oskrbnine nižjega razreda, razsoja deželni odbor.

§. 20. Bolnike spraviti v blaznico, kakor zopet priti ponje, kadar izstopijo, imajo dolžnost oni, ki so povzročili njihov sprejem. Prevoznje stroške za one, ki niso sami zmožni plačati, plača tista občina, kjer imajo domovinsko pravico. Ako

*) V blaznici so trije oskrbovalni razredi, vendar je za 1. in 2. razred sedaj tako malo prostora, da sprejem vanju skoraj ni mogoč. Onim, ki žele, da bolezniki dobivajo boljšo hrano, nego je za 3. razred določena, je dovoljeno, da deponirajo ali redno vpošiljajo poljubno svoto (direktno vodstvu blaznice na Studenec); na oddelkih se vodi natančen račun o vseh bolniku na njegovo željo danih pobiljških v hrani in o drugih zahtevanih izdatkih.

bi se pa bolnik v določenem času, ki je bil prej naznanjen, ne vzel iz zavoda, odvede se domov na stroške domovinske občine, ta pa se more odškodovati pri onih, kateri so dolžni plačati.

§. 31. Tudi neozdravljeni se ne smejo zadržavati v zavodu, ako zahtevajo njihovi sorodniki ali postavni zastopniki, da naj se izpuste in prinesejo revers, s katerim se zavežejo, da bodo za bolnika zunaj zavoda skrbeli ali pa ga oddali v kak drug zdravstven zavod. Revers mora potrditi politična okrajna gosposka onega kraja, kjer stanujejo podpisatelji reversa, katera ima tudi gledati na to, da se izpolni, kar se v reversu zagotavlja. Neozdravljeni bolniki se smejo oddati pri izstopu le postavnemu zastopniku ali pa od njega imenovani osebi.

Tem zakonitim določilom moram marsikaj pripomniti, ker se ljudje vobče le premalo ravnaajo po njih in ker dostikrat od zdravnika zahtevajo marsikaj, kar je v protislovju ž njim in je torej ugoditev nemogoča.

§. 15. in 16. govorita o prošnji za sprejem bolnikov. Občine ali posamezniki pošiljajo semtertja res take prošnje potom c. k. glavarstva na deželni odbor, kateri jih izroči vodstvu blaznice v poročanje, ali se naj ugotodi ali ne. Umevno je, da je ta pot precej zamudna. Zato se obično sprejemajo bolniki tudi kratkim potom pri upraviteljstvu dež. dobr. zavodov. Za nujne slučaje je to opravičeno, nikakor pa naj ne obvelja kot obično pravilo. Doslej se je v tem oziru ravnalo mnogokrat preveč ustrezljivo.

Nadalje se izrečno zahteva obširen popis bolezni od „zdravnika, ki je bolnika zdravil“. Proti tej, samo po sebi umevni zahtevi se greši dan na dan. Navadno dovedejo bolnika brez iz pričevala v bolnico, in sekundarij, ki ima tisti dan inspekcijsko službo, izpolni „vpraševalno polo“. To je abus, ki se mora odločno grajati in pravzaprav bi bili opravičeni, da zavračamo sprejem bolnikov brez izpričeval. Saj je samo po sebi umevno, da zdravnik, ki vidi le par trenutkov bolnika, in to še po naporih in razburjenju transporta, ne more podati svedočbe, opirajoče se na lastna opazovanja. Zato je tudi v prvi vrsti navezan na podatke spremljevalcev. Kako nezanesljivi pa so anamnestični podatki, kako netočni popisi bolezni od lajikov, to mi pritrđi vsak zdravnik. Da se jih tem manje more upoštevati v slučaju, ko je v interesu stranke, da se bolnik čim preje sprejme, je umevno. Kolikokrat se mi je primerilo, da sem od raznih sorodnikov ali znancev bolnikovih dobil najnasprotnejša obvestila. Kolikokrat se mi je naravnost priznalo, da

so bili podatki pri sprejemu neresnični! Kolikokrat so vse podatke tajili baš oni, ki so jih podali, ko so čez nekaj časa hoteli zopet prevzeti bolnika na svoj dom. Uveril sem se neštetokrat, da se anamnestični in drugi podatki pogosto namenoma podajajo napačno, da pri našem, toliko kot poštenjaku razglašenemu kmetu dostikrat ne velja resnica nič, ako ni ravno prikladna njegovim interesom ter da mnogokrat nima pravega moralnega čuta za značajnost in iskrenost.

Povsem opravičeni smo torej zahtevati strogo izpolnjevanje vsake zakonske določbe, to tem bolj, ker se najbrž ne izpolnuje iz sebičnosti, le iz namena prihraniti si troške za bolnikovo preiskavanje. Iz gole skoposti ne zahtevajo naši ljudje svedočbe zdravnika.

Kar se tiče izpričevala samega, naj pripomnim, da se nikakor ne zahteva, da naj se izpolni ravno „popisna pola za sprejem v blaznice“, — dasi je ta, akoravno zastarana in ne za vse slučaje prikladna — še vedno priporočilna, ker vsaj

vobče podaje nekatere točke, ki so važne in pojasnila potrebne.

Po zakonu se zahteva „obširno“ izpričevalo in že s tem so obsojene in zavržene one lakonične izjave, ki se nam še semtertje dostavljajo, n. pr. „X. je zbolel za pijansko blaznostjo in se naj sprejme v blaznico“ — ali „Pri Y. se je pojavila melanholija, radi česar potrebuje zavodne oskrbi“ ali celo samo: „Z. je blazen in se zato pošilja na Studenec“.

Čenjeni kolegi naj ne mislijo, da ne zaupamo njihovi diagnozi! Ali ako vzlic temu take svedočbe označimo za povsem nezadostne in za sprejem v blaznico neveljavne, storimo to zgolj zaradi tega, ker moramo vedno imeti pred očmi, da se iz zdravniške svedočbe jasno razvidi potreba sprejetja v blaznico, da se torej morajo navesti fakta, ki to v posameznem slučaju dokazujejo. Treba je torej, da se opišejo bolezenski pojavi, iz katerih sledi opravičena zahteva, da se bolnik v zavodu internira.

(Dalje prih.)

MILAN PUGELJ:

ANKA.

Anka ne ljubi širokih cest,
Anka ljubi tihe stezice,
sladkootožne govorce,
src zaljubljenih rahlo povest,

Anka ne nosi ohlapnih bluz,
da za komolce rokavi bi pali,
nikdar, nikoli vratu ne razgali,
da kdo dobil bi grešni okus.

Anka se strese pred strastjó,
ker se ji studí, tak silno studí;
kadar v poljub komu ustne nudi,
grudi zaščiti si vselej z rokó.

Pravi, trdi, da je greh,
če fant gleda v njeno naročje,
ah, da je pestovanje otročje,
da so nerodni sestanki v nočeh.

In da je vedno nekaj vmes,
če se roka roké težko loči,
če so poljubi predolgi, prevroči,
in da je boljša pamet kot kes!

A če zgodi se kdaj tako —!
Bog, moj Bog! Tedaj se ubije,
in če to ne, sinčka povije,
in če to ne, smeji se samo!

PO SLOVANSKEM JUGU.

(Dalje.)

Po kosilu smo prišli pri črni kavi in duhtečih štambulskih svalčicah v razgovor o političnih in administrativnih odnošajih v njegovem begluku.

Z vidno samozavestjo je rekel Rustan-Beg: Pri vas imate pisane zakone, a moji visijo na čavlju.“ Pri tem je namignil vojaku, da je stekel domov po njegove „paragrafe“. Rad bi podal sliko teh originalnih paragrafov, a menda še niso nikjer ovekovečeni v klišeju. Najstrožji kazenski paragraf je debela batina s podolgasto, kakor pest veliko bunko na vrhu. To je za velike hudodelce, tatove in krivoprisežnike. Drugi paragraf je nekoliko tanjša palica z okroglo bunko, a tretji je iz močnih jermenov pleten bič. Zadnji paragraf je za ženske. Hladnokrvno je razlagal Rustan-Beg, kako izvršuje lastnoročno justico v svojem begluku. Žensko priveže za kito k plotu ter jih ji odšteje, kolikor mu „vest narekuje“. Pozimi jim kazen poostri s tem, da se morajo sezuti ter dalje časa hoditi bose po snegu. Tako kaznuje prepirljive in obrekljive ženske, ki mu jih čestokrat pripeljejo možje sami v kaznovanje. Nadalje je pripovedoval Rustan-Beg, kako bi se bila povodom vstaje leta 1882 na Tihodjelu skoraj postrelila dva oddelka avstrijskih vojakov, ki so iskali vstaše. Vsled goste megle sta se oddelka smatrala med seboj za vstaše. Pri enem teh oddelkov je bil tudi Rustan-Beg s svojimi vojaki. Že so pokale puške ter je en vojak padel hudo ranjen, ko je Rustan-Beg spoznal zmoto ter glasno klical: „Ne pucajte! Naši so“! Poveljujoča častnika sta se zmote sramovala tako, da se je ves dogodek do danes zamolčal.

VII. V TURŠKI VOJAŠNICI NA METALKI.

Poslovala sva se od gostoljubnega Rustan-Bega ter jezdila še dolgo po turških tleh ob južnem pobočju tihodjelskega gorovja. Kaka razlika med avstrijskim in turškim gospodarstvom! Na bosanski strani so stoletni, skoraj nedotaknjeni gozdovi, na turški strani pa je bolj grmičevje, a še to od koz posmukano. — Na planoto sva prispela pri Hanini, kjer je bila svoječasno kavarna za potnike iz Sandžaka. Prispevšima na najvišji vrh v tem gorovju, na 1429 m visoko Vragoljo, se je odprl presenetljiv razgled na gore

ob bosansko-hercegovski in črnogorski meji, kakor Volnjak, Maglič, Ljubičnak itd. Pod nama je selo Ponikva, kjer ponikuje čajniško vrelo, da prihrumi v Čajnici na dan. Zaradi nekdanjega hajduštva se imenuje dolinica Zlodol. Nadaljnja pot vodi zopet po temnih starih gozdovih. Pri Svitloborju pridemo na nekdanjo deželno cesto, ki je vodila v Plevlje. Tukaj je bila prvotno avstrijska vojaška posadka, ki je sedaj na Metalki.

Metalka je najvišje sedlo na cesti Sarajevo—Plevlje. Polovica vasi je še turška. Avstrijska posadka ima krasno, trdnjavi slično vojašnico, dočim je turška vojašnica na nasprotnem griču v razdrti koči. Obiskala sva turškega poveljnika, ki je star znanec mojega svaka. Imenuje se Hafiz Sulejman ter je mulazim (poročnik). Sprejel naju je zelo ljubeznivo ter naju peljal na svoj dom, kjer je nevidna soproga pripravila črno kavo s suhorjem. Hafiz Sulejman je izobražen častnik; govori razun materinščine za silo nemško, francosko pa gladko, le slovanskega jezika ne zna nobenega. Pozneje nama je razkazal tudi svojo vojašnico in vse vojaške garniture in armature. Doma so bili vojaki večinoma bosi, le čauš (četovodja) in ombaša (desetnik) sta imela čevlje. Kuhali so si na prostem borno večerjo. V vojašnici sploh nisem videl kuhinje. Tla v vojašnici so iz ila ter vsa razdrapana. Postelj ni, temuč spe vojaki na deskah, kakršne so v naših vojaških stražnicah. Mulazim ima 36 glđ mesečne plače — kadar jo sploh dobi iz Carigrada preko Plevlja — dvakratno porcijo (záse in za ženo) ter obleko. Častniška uniforma je prav lična: belo sukno s pozlačenimi gumbi, za pokrivalo pa fes. — Obiskala sva še turškega davkarja, ki naju je istotako pogostil s črno kavo. Razgovarjali smo se le „na prste“, ker mož razun turškega ne zna nobenega drugega jezika. So pač pod sultanom še slične razmere, kakor marsikje na Slovenskem, kjer mislijo, da so davkoplachevalci tu zaradi uradnikov. Prebivalstvo v pleveljskem okraju je skoraj izključno le slovansko.

Končno sva se ustavila na orožniški postaji, ki ji je načeloval Poljak Lanczuczki. Sedeli smo pod vzornim čebelnjakom, ki je bilo v njem gotovo nad 50 panjev. S čebelorejo se ukvarja največ postajevodja, a čebele so last vsega

moštva, ki ima od tega lepe dohodke, obenem pa bodré domačine k čebeloreji.

Z Metalke je dalekosežen razgled po Sandžaku proti Plevlju, toda naravnih lepot oko ne zazre, ker so gozdovi skoraj popolnoma opustošeni, ostali svet pa je slabo obdelan.

Drugi dan je bila nedelja ter sem imel priliko, ogledati si pravoslavne vernike v njih prazničnih nošah.

VIII. V DOLINO DRINE IN LIMA.

V ponedeljek zjutraj sva odjezdila na vse zgodaj v Megjegje ob Drini, od tam pa sva se peljala po železnici v Višegrad. V Hladnih vodah sva krenila z glavne ceste ter jezdila preko Janjine v gorovje po ozkih stezicah, skoraj vedno po impozantnih gozdovih, ki jih le tupatam presečajo sočnati planinski pašniki. Sredi gozda je sumljiva oglarska bajta, ki pa ima značaj — kavarne za sejmarje.

V Dubcu sva počivala pri čestitljivem Eminu Prljači. Pogostil naju je seveda s črno kavo. Seboj sva imela svinjske gnjati. Da bi pa ne žalila verskega čustva v turški hiši, izmislil si je svak nedolžno laž, da je meso neke posebne živali iz Amerike. Brž je pripomnil naivni Emin: „Onake, što se u blatu valja?“ Brez laži sva mu lahko pritrčila, dasi je dobrodušni mohamedan brezdvomno mislil na — krokodila. Emin naju je bil tako vesel, da naju je hotel posilii pridržati do popoldneva, češ: „baš čemo potrošiti janje“. Seveda sva se mu morala za tako gostoljubnost zahvaliti.

Kmalu sva prišla v veleromantično Sutesko pod Vučevičevo planino. Svet je tako divjeromantičen, da sem jedva videl v življenju kaj sličnega. Škoda, da za skrito naravno čudo ne vedo drugi, kakor oglarji in lovci, ki prihajajo sem na volke, medvede in divje svinje. Na vsaki strani se dvigajo nebotične skale, pod nami pa se podi razjarjeni hudournik v šumečih kaskadah. Preko potoka leže stoletna debila, ki ne najdejo druge rešitve, kakor strohnenje. Svet se nama je šele zopet odprl, ko sva prispela na

sedlo Vratca. Odtod je čudovito lep razgled na Drino, Romanjo planino, v ozadju pa je temna Vučevica z Golešem. Sveta tišina vlada v tem odmaknjenem svetu, le včasih se začuje zateglo klicanje pastirjev z nasprotnih si brd.

Počivala sva vrhu sela Trebosije ob dveh pokopališčih. Na mali planoti, odkoder je zopet razsežen razgled, je pravoslavno pokopališče z značilnimi visokimi lesenimi križi, ki plapolajo na njih ostanki džidže (razno dekličje lepoticje, trakovi in petlje, kar vse obešajo devojkam na križe). Okoli pokopališča so orjaški bogomiški nagrobni kamni, večinoma v obliki krste. Kako različni so si bili v življenju verski nazori onih, ki spe sedaj složno skupaj večno spanje!

Na primitivnem brodu sva se prepeljala s konjema vred čez deročo Drino v Megjegje, kjer sva pustila hlapca in konja pri orožniški postaji. Drinska dolina ima tukaj že skoraj južno podnebje. Okoli orožniške postaje so vinske trte, ki so bile polne najlepšega grozdja. Drinska dolina bi bila prav pripravna za vinorejo, a nihče se je noče intezivno oprijeti. Prebivalci so namreč v Megjegju skoraj izključno mohamedani, ki itak ne smejo piti vina. Znatna je lesna trgovina. Les plovejo po Drini na Srbsko. — Največja znamenitost v Megjegju je impozantni železniški most čez Drino, ki se izliva Lim v njo malo poprej. Takoj na drugi strani mostu se razcepi železnica v takozvano turško in srbsko progo, obenem pa tudi izginete obe progi v temna predora. Prvotno so celo nameravali razdeliti progo šele v predoru, kar pa so iz varnostnih razlogov opustili. Čuvajnica ob mostu je slična mali trdnjavi; zidana je iz masivnih kvadrov ter ima line za puške in male topove. Vrata in okna imajo znotraj železne zatvornice. Tako previdno so opremljeni večinoma vsi kolodvori in čuvajnice ob novi progi. Na nebotični skali nad Limom so razvaline starega gradu.

Peljala sva se po levi progi, in sicer do Višegrada, ker naprej do srbske meje (Vardište) še ni bila železnica dogotovljena. Desna proga pelje do Uvca ob turški meji.

(Dalje prih.)

VOJTEH PREISSIG:

SANJE.

JAKOB DOLINAR:

IZ DEVETE DEŽELE.

Predpustna igra o naprednem carju in o parlamentu.

V tej igri nastopijo:

car jutrove dežele,
njegov diplomat,
dvorni pesnik,

dvorni demokrat,
minister Tomaž,
dva dvorna telesna stražarja,
dva slugi.

Dejanje se vrši za deveto goro, za deveto vodo v jutrovi deželi pod milim nebom. V ozadju stoji stavba, podobna templju; med stebroma spredaj zavesa.

Podanik (se pridrvi od strani, ozirajoč se nazaj, vihtí klobuk in kriči):

Živio car, živio car,
božje milosti vladar!
Živio tam in živio tu,
brez odmora, brez miru!

(Se zadere) Živio! Živio! — (Enemu izmed občinstva)

Ti molčiš?
Ali nič se ne bojiš,
če te vidi policaj,

da takój te spravi v kraj?
Pa zakaj? Ker anarhisti,
prekucuhi vsi ste tisti,
ki ne kličete vsikdar:
Živio car! Živio car!

Car prihaja od desne, veličanstveno: vsak korak je zgodovinski dogodek. Z njim sta dvorni diplomat in dvorni pesnik z liro. Sledita jim telesna stražarja, prvi z golim mečem, drugi s sulico. Za njima dvorni demokrat s širokim klobukom in veliko rdečo petljo, sicer dvorski oblečen.

VOJTEH PREISSIG: OVČAR S ČREDO POD CVETOČIM KOSTANJEM.

Car (z dostojnim, umerjenim zanimanjem):

Glej, glej . . . to torej je narava . . .
in to je cvetje . . . to je trava . . .
in to, kaj ne, to so drevesa,
ki narejena so iz lesa . . .

Diplomat: Premilostni ste strokovnjak!

Demokrat: Občudovanja padam vznak!

Car: Interesantno, prav lepo . . .

in . . . (proti pesniku) je li vedno to tako?

Pesnik (iznenaden): Da, da . . .

Diplomat (ga prekine):

Ne, ne, le tebi v slavo
se svet odel je v to opravo!

Pesnik (je zbral svoje možgane in zabrenka):

E . . . e . . . presvetli naš vladar,
le tebi v čast je ves ta čar;
teh rožic duh, metuljev roj
le tebi kliče slavo . . . oj!
Kjer tebe ni, je vse mrtvo
in sploh . . . in tu . . . in tam . . . (ne zna

naprej.)

Car (ga odreši): Lepo! (Ljudomilo kima naravi.)

Demokrat (prvemu stražarju):

In tole dvorni je poet!!
Smeji se ves nam lahko svet!
Pol idiot in pol falot . . .
Kakršen sluga, tak gospod!

1. stražar:

Jaz skromno službico imam
in v verzih nič se ne spoznam;
a mislim, poglavitna reč
je, da so veličanstvu všeč.

Diplomat (med tem izroči manifest).

Car: (čita manifest z dostojnim vznosom, nato):

Lepo! In hvala! — Zadovoljja
izraz naj sprejmejo ta polja,
in naše naj se da priznanje
livadam zvestim tem na znanje.
Povej se njim, da nam srce
njih vdanost spoštovati ve!
V dokáz tega prejmi priroda
od nas red zlatega velbloda!

Diplomat: Visoki car, o modri car! (Izvadi
med sledečim iz žepa šatuljo, vzame iz nje red in ga pripne
bližnjemu drevesu na moške prsi.)

Dvorni pesnik: } Živio, živio naš vladar!
Podanik: }

Stražarja (zapojeta himno):

Car visoki, solnca sin,
ti si vzor nam vseh vrlin;
moder, mil, nepremagljiv,
nikdar grešen, nikdar kriv,

vir pravice in miru,
strah krivice in vragu!
Car visoki, solnca sin,
čintadrata čin čin čin!

Vsi (razun demokrata odkriti poslušajo himno.)

Car (se ginjen zahvaljuje, ljudomilo priklanjajoč
glavo za 1 cm. — Kar zapazi dvornega demokrata, ki se ni
odkril. Osupne.) Kaj naše vidijo oči?!

Podanik. Odkrij, prijatelj, se, odkrij!

Car (razburjen.)

Predrzni ta klobuk na glavi,
on zoperstavlja se postavi!
Stražar, zavihiti britki meč,
odsekaj možu glavo preč,
vred z glavo pade naj klobuk!

2. stražar (zamahne z mečem demokratu nad
glavo, demokrat pa jo umakne in jo skriva za visoki, široki
ovratnik svoje suknje. Klobuk pobere stražnik. Po obglav-
ljenju si prvi stražar in demokrat skrivaj prijateljsko streseta
roki).

Car: Kdo bil je drzni ta hajduk?

Diplomat: (mirno)

Visoki car, ta inkulpat
je bil tvoj dvorni demokrat,
ki ga po evropejskem vzoru
namestil si na svojem dvoru.

Car: (Neprijetno dirnen.)

Oprosti, ljubi diplomat,
da moram te opozoriti:
on ni dolžan bil se odkriti!!

Diplomat:

Ker dandanes ni potentata,
ki ne bi imel demokrata,
je pač i naša velesila
si demokrata naročila,
da bo ti vestno oponiral
in vedno zvesto te preziral;
res mu je tudi posel bil,
da se ti nikdar ni odkril . . .

Car (nestrpno.): Lepo, lepo! A zdaj je mrtev!

Diplomat: Pravice je nedolžna žrtev.

Car (razburjen.): To gorostasen bo škandal!

Diplomat:

A zanj ni odgovoren kralj!
Za pravosodni ta umor
gotovo sodi strog ukor,
ukor najstrožji — pravosodju
in odgovornemu mu vođu!

Car:

Tako? Tako? Kakopa! To
se takoj zdaj zgodilo bo!
(S svetim vznosom.)

Za pravosodni ta umor
najstrožji se izreka ukor!
Minister pravosodni moj
naj brez odloga gre v pokoj!!

Diplomat:

O slava tebi, modri car,
pravice vzvišeni čuvar!

Pesnik (bi rad kaj povedal, pa se ne do-
mislil ničesar.):

Podanik:

Živio car, naš vladar,
pravice vzvišeni čuvar!

Stražarja (pričneta himno.):

Car visoki, božji sin,
ti si vzor . . .

Car (njima da milostno znamenje, da nehata.):

Diplomat (mu šepeta, in)

car (govori.):

Vladarsko naše srce vneto
je za napredek, za osveto (se popravi) za prosveto.
Če prav je daleč proč Evropa,
država naša vendar stopa
z ostalim svetom škric naprej (se popravi) vštric
To naš ponos je bil vselej! — naprej!
Da pravosodja ta pomota
neljuba se čim prej pobota,
se daljnji moj ukrep glasi:
docela se pomilosti
naš ljubi dvorni demokrat!

(1. stražarju.) Nazaj mu glavo daj na vrat!

Dvorni demokrat (pomoli glavo zopet izza
ovratnika.)

1. stražar (mu povezne klobuk nanjo.);

Pesnik:

Naprednost vaša naj živi,
o car . . .

Podanik: Tako se govori!

Stražnika (odpreta usta za narodno himno.):

Car (njima milostnim potom izpregleda petje in
obrne potem pokroviteljski svoj pogled na demokrata.):

Demokrat:

No, bil uže je skrajnji čas!
Visoki, zagotavljam vas,
težko brez glave ta živi,
kdor brez nje biti vajen ni.

Car:

Čestitamo! Nas veseli,
da spet vas naše zro oči!
Vas potrebujemo, gospod!
Kaj ne, ti diplomat?

Diplomat: Povsod,
kjer se napredka pota hodi,
močno so demokratje v modi.

Car:

Zato zelo vas čislam jaz,
ker ste napredka nam v dokaz!

Demokrat:

Gospod, napredka ni pri vas!
Ponosni ste na prazen klas;
napredek, ki pri vas tu vlada,
je zgolj predpustna maškerada!

Car (vzkipi): Kaj, kaj?! Stražar, tvoj meč!

Diplomat (ga drži): He, stoj,

saj to le demokrat je tvoj!
Da vse, kar lepo je in blago,
z jezika oblati nesnago,
ne sme se štetj njemu v zlo,
ki vendar plačan je zato.

Car:

Lepo! A vendar nas jezi,
da naš napredek on taji!

Diplomat:

Naprednost vaša, svitli car,
je vsemu svetu znana stvar!
kdor jo taji, je brez oči,
al' pa lažnjivec brez časti!
Li univerza ni tvoj dar,
presvitli, milostni vladar,
visoko naše učilišče,
ki muz in vede je svetišče . . .

Demokrat:

Ki muz in vede je svetišče
in miši in podgan igrišče,
ker prazno je! Ni ga, dijaka!
Odkod naj bi ga vzeli, spaka,
saj ljudskih šol še ne poznamo!

Diplomat:

A univerzo le imamo,
in ta merilo je prosvete! —
Kdo briga se za analfabete!

Car:

Tako je! — In akademija
in vodomet in galerija,
avtomobil in dinamit
in gramofon in pikolit . . .
mar to napredka še ni dosti?
Govori, demokrat!

(Konec prih.)

SLOVENSKA LITERATURA V KNJIŽNICAH NAŠIH SREDNJIH ŠOL.

Ze zdrava pamet zahteva, pa tudi odločbe naučnega ministrstva hočejo, da se mladina na srednjih šolah seznanja z moderno narodno literaturo. „Čitanke“ podajajo dijaku samo v velikih obrisih sliko domače književnosti. Učitelj slovensčine pa ima tu široko polje, da vvaja svoje slušatelje v razumevanje plodov domačih in tujih pisateljev in pesnikov. Profesorji s širšim duševnim obzorjem tudi poučujejo tako svoj predmet, da razvijajo pred dijaki čimbolj jasno sliko domače literature. Ali, ker so ure slovenskemu pouku skopo odmerjene, zato si dijak svoje znanje lahko izpopolni v šolski knjižnici, na katero ga vsak inteligen ten profesor vestno opozarja. Šolska knjižnica je torej zelo važen učni pripomoček na vsaki srednji šoli, ker je potreben profesorju in dijaku za informacijo in izobrazbo v domačem slovstvu. Še bolj dijaku, nego profesorju! Profesor si kot dober rodoljub in izobražen človek pač sam kupi vsako dobro novo knjigo, dijak pa si ne more nabavljati knjig ker mu največkrat manjka „nervus rerum“.

Da pa more srednješolska knjižnica glede slovenske literature izpolnjevati svoj namen, treba, da je tudi v resnici založena z novimi in najnovjšimi slovenskimi knjigami! Knjižnica brez knjig je nekaj absurdnega. Kolikor nam je znano, ima vsaka srednja šola nekaj fond, iz katerega se kupujejo nove knjige — tudi slovenske. Odločilno besedo, kaj naj se kupi, ima knjižničar. Knjižničarja sta pravzaprav dva. Eden oskrbuje profesorsko, drugi pa dijaško knjižnico. Marsikaj, kar se po šolskih propisih ne sme kupiti za dijaško, sme se kupiti za profesorsko knjižnico. To vemo.

Leto za letom izdajajo naše gimnazije in realke svoje programe, v katerih so natisnjena tudi izvestja o šolskih knjižnicah. Dosedaj se še nihče ni temeljiteje pečal s temi knjižnicami z ozirom na slovensko literaturo. In vendar je pregled teh bibliotek sila poučen! Ta pregled nam kaže, kakšen duh vlada na kaki gimnaziji ali realki; kaže nam, kje ljubijo in pospešujejo novo našo

literaturo in kje jo zatirajo in prezirajo. Ta pregled pa osvetljuje tudi mišljenje dotičnih šolskih knjižničarjev.

Na teh listih podajem prvokrat nekaj pregled naših srednješolskih knjižnic z ozirom na našo literaturo.*)

Pregledal sem natanko programe vseh srednjih šol, ki stojijo na slovenskem ozemlju, kajti o naših srednjih šolah se ne more govoriti, ker jih — nimamo.

Podajem svojo študijo naši javnosti, politični in literarni. Morebiti vzbudi v kaki glavi nove misli in sklepe. Morebiti pripomore moja študija, da bodo poslej nekatere srednješolske biblioteke rajše in v večji meri sprejemale moderno slovensko knjigo pod svojo streho nego doslej. Ako pa moja študija ne bo imela nobene pozitivnega uspeha, — nič ne de! Jaz bom imel vzlic temu sladko zavest, da sem opravil dobro delo. Optimist pa slovenski časnikar itak ne more biti . . .

I. državna gimnazija v Ljubljani.

Profesorska knjižnica, katero je oskrboval profesor dr. Valentin Korun, se je lani pomnožila s sledečimi deli:

1. Ljubljanski Zvon, 1907.
2. Slovan, 1906/7.
3. Publikacije Slovenske Šolske Maticе, 1907.
4. Izvestja Muzejskega društva.

Dijaška knjižnica — slovenski oddelek — pod vodstvom profesorja dr. Josipa Tominška se je lani tako-le pomnožila:

1. Publikacije Maticе Slovenske.
2. Publikacije družbe sv. Mohorja.
3. Dom in Svet, 1907.
4. Zvonček, 1907.
5. Vrtec, 1907.
6. Angeljček, 1907.
7. P. Bourget: Razporoka.
8. Josipa Jurčiča: Zbrani spisi zv. III., IV., VII. in VIII.
9. Ks. Meško: Mir božji.
10. Sienkiewicz: Potop.
11. Dumas: Trije mušketirji.

*) Pripominjam, da sem navedel posamezne knjižnice ozir. knjige večinoma v istem redu in v isti obliki, kakor jih je zabeležil ondojni knjižničar. Upošteval sem le kupljene knjige, ne pa podarjenih! Pisatelj.

II. Državna gimnazija v Ljubljani.

Profesorska knjižnica, katero je oskrboval profesor dr. Ivan Trtnik, se je v šolskem letu 1906/7 pomnožila za sledeča dela:

1. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, 1906.
2. Ljubljanski Zvon, 1906.
3. Dom in Svet, 1906.
4. Slovan, 1905/6.
5. Popotnik, 1906.
6. Letopis Matice Slovenske za leto 1906.
7. Zbornik znanstvenih in poučnih spisov, VIII. zv.
8. A. Knezova knjižnica, XIII. zv.
9. Zebavna knjižnica, XVIII. zv.
10. Hrvatska knjižnica, I. zv.
11. Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. K. Štrekelj,

10. snopič.

12. Prevodi iz svetovne književnosti, III. zv.
13. Pedagogiški letopis, VI. zv.
14. Nazorni nauk, 2. sn.
15. Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 6. sn.
16. Didaktika, I. dela I. snopič in II. del.
17. I. Šorli: Pot za razpotjem. Roman.
18. I. Vošnjak: Spomini II. zv.
19. Zgodbe sv. pisma, 13. sn.

Dijaška knjižnica, ki jo je vodil profesor dr. Josip Pipenbacher, se je lani pomnožila takole:

1. Josip Jurčič: Zbrani spisi, II. in III. zv.
2. S. Sardenko: Roma.
3. Vrtec, 1906 (2 izvoda),
4. Aškerc: Junaki.
5. Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1906.
6. J. Lavtižar: Pri severnih Slovanih.
7. J. Stritar: Lešniki.
8. J. Lah: Uporniki.
9. Šašelj: Bisernice.
10. Dom in Svet, 1906 (2 izvoda).
11. Planinski Vestnik, I. XII.
12. Knjižnica za mladino, 31. knjiga.

Realka v Ljubljani.

Profesorska knjižnica pod oskrbo profesorja dr. Josipa Binderja je lani tako-le napredovala:

1. Izvestja Muzejskega društva 1906/7.
2. Ljubljanski Zvon, 1906.
3. Letopis Matice Slovenske za l. 1906. Ljubljana.
4. Slovan, letnik 1965/6. Ljubljana.
5. Simonič: Slovenska bibliografija, III. snopič. Ljubljana. 1905.

Dijaška knjižnica, ki jo je vodil profesor Alojzij Tavčar, se je lansko leto tako-le pomnožila:

1. Ks. Meško: Mir božji.
2. Zvonček, letnik 1904 in 1905.
3. Danica, 1907.
4. Zvonček, 7. letnik.
5. Vrtec, 36. letnik.
6. Dom in Svet, letnik 1906 (2 izvoda).
7. Medved: Poezije.
8. Koledar družbe sv. Mohorja, 1907.
9. Zgodbe sv. pisma, 13. snopič.
10. I. Lah: Uporniki. Slovenske večernice 58. zv.
11. I. Lavtižar: Pri severnih Slovanih.

12. Jos. Stritar: Lešniki.
13. Letopis Matice Slovenske, 1906.
14. Knezova knjižnica, 13. zvezek.
15. Zabavna knjižnica, 18. zv.
16. L. Pintar: Zbornik, 8. zvezek.
17. Dr. K. Štrekelj: Slovenske narodne pesmi, 10. sn.
18. J. Vošnjak: Spomini.
19. Govekar-Tolstoj: Moč teme.
20. Dr. Ilešič: Hrvatska knjižnica.
21. Gangl in Trost: Knjižnica za mladino. 31. sn.

Gimnazija v Novem mestu.

Profesorska knjižnica, katero je oskrboval profesor Franc Vadnjal, se je lani tako-le pomnožila:

1. Izvestje Muzejskega društva, 16 letnik.
2. Popotnik, 28. letnik.
3. Ljubljanski Zvon, 27. leto.
4. Slovan, 5. letnik.
5. Dom in Svet, 19. leto.
6. Publikacije Matice Slovenske, 1906.
7. Publikacije Slovenske Šolske Matice, 1906.
8. Janežič-Bartel: Nemško-slovenski slovar.
9. Muzikalije Glasbene Matice za l. 1904/5.
10. Dr. Iv. Tavčar: Povesti (1.—5. zv.).
11. I. Trdina: Zbrani spisi (1. in 2. zv.).
12. S. Gregorčič: Poezije (1.—2. zv.).
13. I. Cankar: Erotika.
14. I. Cankar: Za narodni blagor.
15. I. Cankar: Jakob Ruda.
16. I. Cankar: Kralj na Betajnovi.
17. I. Cankar: Gospa Judit.
18. I. Cankar: Knjiga za lahkomiselne ljudi.
19. I. Cankar: Hiša Marije Pomočnice.
20. I. Cankar: Vinjete.
21. Jos. Stritar: Zbrani spisi II.—VII. zv.
22. A. Aškerc: Balade in romance.
23. A. Aškerc: Lirske in epske poezije.
24. A. Aškerc: Četrty zbornik poezij.
25. A. Aškerc: Zlatorog.
26. A. Aškerc: Izmajlov.
27. A. Aškerc: Red sv. Jurja.
28. A. Aškerc: Tujka.
29. A. Aškerc: Primož Trubar.
30. A. Aškerc: Mučeniki.
31. Oton Zupančič: Pisanice.
32. Oton Zupančič: Čaša opojnosti.
33. Oton Zupančič: Čez plan.
34. Janko Krsnik: Zbrani spisi, 1—4. zv.
35. Kranjska čebelica, 5. zvezkov.
36. Jos. Stritar: Zvon 1876, 1877, 1878 in 1879.
37. Leposlovna knjižnica.
38. Ljudska knjižnica.

Dijaška knjižnica — slovenski oddelek — pod oskrbo profesorja Ivana Maslja se je lani tako-le pomnožila:

1. Vrtec, 37. leto.
2. Angeljček, 15. leto.
3. Zvonček, 8. leto.
4. Dom in Svet 19. leto (2 izvoda).
5. Publikacije družbe sv. Mohorja za leto 1906.
6. Publikacije Ljudske knjižnice.
7. Publikacije Leposlovne knjižnice.

Gimnazija v Kranju.

Profesorska knjižnica, katero je vodil profesor Anton Dokler, se je lansko leto tako-le pomnožila:

1. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko 1907.
2. Publikacije Matice Slovenske, 1906.
3. Dom in Svet, 20. letnik.
4. Ljubljanski Zvon, 27. letnik.

Dijaška knjižnica — slovenski oddelek — katero je oskrboval profesor Anton Zupan, je imela lani sledeči prirastek:

1. Knjige družbe sv. Mohorja, 1906.
2. Vrtec, 1906.
3. Angeljček, 1906.
4. Zvonček, 1906.
5. Dom in Svet, 1906.

Knezoškofijska gimnazija v Št. Vidu.

Profesorska knjižnica, katero je oskrboval profesor Anton Jarc, se je lani pomnožila s sledečimi deli*):

1. Čas. Znanstvena revija. I. leto. Izhaja po desetkrat na leto.
2. Dom in Svet. Leposlovju in znanstvu. Leto XX. Mesečnik.
3. Ljubljanski Škofijski list. 1907.
4. Ljubljanski Zvon. Mesečnik za književnost in prosveto. Leto 1907.
5. Slovan. Mesečnik za književnost, umetnost in prosveto. V. letnik.
6. Slovenski Sokol IV. letnik. Izhaja mesečno.
7. Slovenski učitelj. Veri, vzgoji, pouku. VII. letnik. Izhaja enkrat na mesec.
8. Publikacije družbe sv. Mohorja.
9. Publikacije Slovenske Matice.
10. Publikacije Slovenske Šolske matice.

Dijaška knjižnica, katero je oskrboval profesor dr. Josip Demšar, se je lani pomnožila za 33 del, oziroma 93 zvezkov. Škoda, da je ta oddelek popolnoma nepregleden, ker niso dela razvrščena po naslovih, kakor je to povsod v navadi. Iz splošne opazke se ne da sklepati niti toliko, da bi se vedelo, so li ta dela slovenska, ali drugojezična, kakor tudi ne, če so bila kupljena ali zavodu podarjena. V tem oziru bi bilo želeti, da se ti momenti pri sestavljanju šolskih izvestij v prihodnje po možnosti vpoštevajo, ker je sicer vsako statistično delo naravnost nemogoče.

Mestna realka v Idriji.

Profesorska knjižnica, katero je oskrboval profesor dr. Josip Mencej, se je lani pomnožila s sledečimi deli:

1. Dom in Svet, 19. letnik. Ljubljana 1906.
2. Ilustrovani narodni koledar. Leto 18. Celje 1906.
3. Koledar družbe sv. Mohorja za 1907. Celovec 1906.
4. Planinski Vestnik. Letnik XII. Ljubljana 1906.
5. Slovan. Ljubljana 1906.
6. Zbornik Slovenske Matice. Zvezek VIII. Ljubljana 1906.

*) V tem gimnazijskem izvestju pa ni nič povedanega, koliko knjig oz. revij in drugih publikacij je bilo kupljenih in koliko podarjenih; naštevam torej vse. Pis.

7. Ljubljanski Zvon. 26. letnik. Ljubljana 1906.
8. Cvetje z vertov sv. Frančiška. Letnik 23. Gorica 1906.
9. Anton Aškerc: Junaki. Ljubljana 1907.
10. Ivan Cankar: Nina. Ljubljana 1906.
11. Mihael Čajkovski: Kirdžali. Podunavska povest. Gorica 1904.
12. Ivan Cankar: Krpanova kobila. Ljubljana 1907.
13. Hrvatska knjižnica. Ljubljana 1906.
14. Dr. A. Jadranski: Zlata bajka. Trst 1906.
15. Knezova knjižnica, zvez. XIII. Ljubljana 1906.
16. Anton Kosi: Šopek šolskih pesmi I. in II. del. Ljubljana 1906.
17. Leposlovna knjižnica. I.—III. zv. Ljubljana 1906.
18. M. J. Lermontov: Izbrane pesmi v slovenskem prevodu.
19. Ksaver Meško: Mir božji. Ljubljana 1906.
20. Rado Murnik: Znanci. Ljubljana 1807.
21. Dr. France Oblak: Doktor Karol Lavrič in njegova doba. Gorica 1906.
22. Makso Pirnat: Juri baron Vega. Celovec 1906.
23. Ferdo Plemič: Tilko in drugi. Ljubljana 1906.
24. Ljudmila Poljanec: Poezije. Ljubljana 1906.
25. Prevodi iz svetovne književnosti. I. Kralj Lear. Ljubljana 1904.
26. Prvi listi. Slovenski in hrvaški učiteljski abiturijenti. Ljubljana 1901.
27. Silvin Sardenko: Roma. Ljubljana 1906.
28. Slovenske narodne pesmi I. Harmoniziral O. Dev. Ljubljana 1906.
29. Jožef Stritar: Lešniki. Celovec 1906.
30. Dr. Ivo Šorli: Pot za razpotjem. Ljubljana 1906.
31. Janez Trdina: Zbrani spisi IV. Bajke in povesti o Gorjancih II. Ljubljana 1906.
32. Janez Trdina: Zbrani spisi IV. Bajke in povesti o Gorjancih III. Ljubljana 1907.
33. Večernice slovenske, 58. zvezek. Celovec 1906.
34. Dr. Josip Vošnjak: Spomini I. in II. Ljubljana 1905—1906.
35. Zabavna knjižnica. Zvezek XVIII. Ljubljana 1906.
36. Janko Žirovnik: Narodne pesmi z napevom. I.—II. zvezek, Ljubljana 1902.

Dijaška knjižnica, katero je oskrboval profesor Oskar Kamenšek, se je lani tako-le pomnožila:

1. Mihael Čajkovski: Kirdžali. Gorica 1904.
2. Dom in Svet. 19. letnik. Ljubljana 1906.
3. Kapitan Žar ali Kleč v Tihem morju. Ljubljana 1906.
4. Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1907. Celovec 1906.
5. Josip Lavtižar: Pri severnih Slovanih. Celovec 1906.
6. Na divjem zapadu. Ljubljana 1906.
7. Naš dom. Zbirka povesti itd. VI. zv. Celje 1906.
8. Jožef Stritar: Lešniki. Celovec 1906.
9. Vojska na daljnem Vzhodu. Ljubljana 1906.
10. Zvonček. VII. leto. Ljubljana 1906. *)

*) Gimnazija v Kočevju že od l. 1898. ne izdaja svojih letnih izvestij, zato piscu te študije niso znani podatki o odnotnih razmerah knjižničnih. Pisatelj.

(Konec prih.)

RIM: FORUM ROMANUM.

VLADIMIR LEVSTIK.

VOŽNJA.

Poznam morjé: ko noč leži
na morju barka v jadra tri,
vrag kapitan, krmarja ni.

Oblak poznam: teman ko srd
visi nad morjem razprostrt
od juga v sever, vroč ko smrt.

Vihar poznam: če vstane ta,
bo groza zemlje in neba,
bo groza ladij sred morja.

In blisk poznam: kjer pade on,
se zruši zid in nebosklon,
usahne val in sprhne bron...

Pa barka moja je demant,
moj črni kapitan je fant,
in jaz sem lump in muzikant.

Jaz godem žalost in juhé,
pa če pristanem — kaj mi dé?
al če nikdar — saj ni gorje!

Poznal sem svet: tam se smejó,
tam plaka duša in oko —
kaj ne, moj drug, da je tako?

In zdaj se mi vse zdi in zdi,
da je že stokrat tisoč dni,
kar kdovekje ta svet leži...

E. GANGL:

ZMAGA!

Kot pod solcem megla plava,
tajnost plava na očeh
tebi, draga...

A srce ti vztrepetava,
in sladak se zdi ti greh!
Zmaga, zmaga!

MLADOLETJE.

(Konec)

VIII.

Proti koncu rožnika meseca je umrla Ivka in je tako za nekaj dni zopet zavzela mesto v Justovih spominih in premišljevanjih. Nanagloma se je zgodilo: nekega jutra so jo našli brez zavesti v postelji, lice belejše od blazine, ki je kazala široko krvavo liso okoli glave. Rdeč pramen se je sušil od ust navzdol, po vratu, po suhljatih prsah in po laseh, ki so ležali razpleteni. Prišel je zdravnik, prestrašili so se domači, tarmanje je šlo po hiši in tudi po gospoda so poslali. Ivka se ni pritoževala in ni kazala, da bi hudo trpela. Štirinajst dni kasneje so ji prižgali svečo, ko je ravno ugašal večer. Ivka se je zazrla v bronasti oblak, ki je visel pred odprtim oknom nad strehami, in ni več premaknila oči, ko je padla noč; strmela je kdovekam, kakor da se njen pogled razgovarja z mističnim rajem, pa tudi se je le zdelo, zakaj v resnici niso videle ničesar več, tiste njene uboge oči, ker so bile že vse kalne in steklene. Zjutraj je umrla, tretji dan so jo pokopali.

Just jo je prišel škropit, ker se mu je zdelo primerno in spodobno. Njegov učenec je postopal z objokanimi očmi; včasih se je ustavil pred mrtvaško sobo, z grozo, daleč od vrat in je zastrmel na oder, kjer ni bilo videti ničesar razen cvetja in beline, v sredi na vrhu pa dva valova las, nekaj strašno bledega pod njima, in tamkaj dvoje brezkrvnih nosnic ter ob nosnicah nekoliko više na vsaki strani dvojno senco zaprtih oči in obrvi. Velike, debele sveče so gorele s težkim vonjem, ki se je zlival z duhom cvetic, z zatohlino in z vsem tistim, kar si izmišlja mistična zavzetost človeka pred obličjem smrti, v posebno ozračje, polno slutenj, dvomov in otožnosti. Iz sosednje sobe je prihajalo polglasno žensko šepetanje, pomešano z ihtečim jokom; tu in tamkaj so hodili vsi po prstih, dasi ni bilo žive duše, ki bi jo motili.

„Kako abotno!“ si je mislil Just in se je obrnil od mrtvaškega odra, s črto cinizma na obrazu. „Sicer pa ni dobro, da se mudim na tem kraju . . . In predvsem ne elegičnega obraza, drugače se najde brž moška ali ženska babnica, ki poreče, da sem bil — in tako dalje. Ampak kakšna neumnost! Koliko ceremonij! Obligatne sveče, obligatni venci, obligaten jok, bratovska

sloga v gluposti napisov na trakovih, prekrasno soglasje v neslanem šepetu sočutja in obžalovanja. Neizmerna bolest, sestavljena po formuli, po receptu, kakor mazilo za garje . . . Dobro: danes se jočejo, in kar je v hiši prtičev, vsi ne bi posušili njihovih solz; čez teden, čez dva tedna, ali čez mesec dni pa bo mrtva pozabljena; le oder, poseti, sprejemi, izrazi sožalja in pogrebščina — samo to bo še živeło v mislih domačinov, ki se bodo s ponosom in samoljubjem zgedavali v svojem spominu, kako dostojno, spretno in točno po starih pravilih so predstavljali žalost hiše in rodbine. Fej! . . . Fej! . . . Fej! . . .“ je pričel ponavljati v taktu, ko se je vračal po stopnicah navzdol.

Spodaj na ulici ga je obšla čudna misel. Nenadoma si je postavil vprašanje, kakšna bi neki bila Gretka na Ivkinem mestu. V duhu jo je položil na oder, odel jo je z belino, obkrožil jo z venci, prižgal sveče okoli nje, zatislil njene oči in razlil bledoto po njenem obličju. Tu pa je moral napraviti napričakovano primero, Zazdelo se mu je, da ne bi bilo tiste vdanosti in sprave z usodo smrti, ki jo je videl današnji dan; in ko si je mislil Gretkine črte v nepremični otrplosti konca, se mu je zazdelo, da bi se tukaj upirale, razlikovale se, kričale z nemirnim glasom disharmonije ter bi razodevale nekaj, kar leži zdaj v tem hipu skrito in neočito.

Stopajoč po vroči ulici je polagoma začutil, da mu je to razmišljanje ostudno in tem neprijetnejše, s čim večjo vsiljivostjo se mu nalaga samo od sebe. Prišel je mimo gostilne; vstopil je, popil je pivo ter se je pošalil z natararico ob glasovih električnega klavirja, ki je ropotal iz starih oper — kakor se je slišalo v tem ozračju in s to topo brezčutnostjo stroja — nesramne parodije.

Just Kržan pa se je vendarle oveselil; posedel je dolgo, in hlad je že božal razbeljene ulice, ko se je napotil proti svojemu domu v Krakovem, napol pijan od piva, napol od nenavadne volje, židane in hudobne obenem. Čudil se je le, da zvečer, ko se je sestal z Gretko, nič več ni mogel najti tiste blaženosti kakor ponavadi; objemal jo je na skriti klopi in si je ponavljal obenem: „Nekaj se je utrgalo med nama in se pogreznilo v brezdanjost . . .“

„Kaj dela gospod Petavs?“ je vprašal nehote, tjavendan, v tesnobni zadregi minute, ki je bila obema tako prazna in ničeva, da ni mogla roditi svoje besede.

„Kaj dela?“ je zategnilo dekle in se je zasmejal. „Kaj bi delal? Pije, jé, postopa, denarje šteje, ljubezniv je, z ženo se prepira in za punnicami lazi.“

„Ljubezniv je, praviš?“ se je zavzel Just. Njegovo oko se je s sumom zapičilo v mrak, ki je bil med njim in med Gretkinim obrazom. „Ali te še vedno ne pušča v miru?“

„Kako bi me puščal? On?“

Njen smeh je bil prazen, zazibal se je glasneje in je utihnil ob neprijetnem drgetanju vsega života.

„Pa kaj počenja, da ti je tako pogodi?“ je pozvedoval fant; glas se mu je maloma poostiril od ljubosumnosti.

„No, kaj bi počenjal . . . Dobrika se mi, okrog blagajne postopa, ščipati me hoče venomer in kvante mi pripoveduje. Pridi zopet v kavarno, pa ga boš videl sam, zakaj nič več ne prihajaš?“

Justa ni bilo v kavarno, odkar sta imela z Gretko redne sestanke. Bal se je tistih podlih oči, ki so tam prežale iz kotov; vedel je, da bi bila njegova ljubezen oblatena in omadeževana in je ne bi mogel več oprati, kakor hitro bi jo zapazile te oči in bi izpregovorili o nji tisti ljudje v svojih nizkih in umazanih besedah. In čudno, šele ta hip si je prvič v svoji ljubezni zastavil vprašanje:

„Kako da se ravno Gretke ne dotakne gnus, ki v njem živi? Ali je mogoče, da je ostala čista in neomadeževana v tistem strupenem zraku? Pa če ni? Kako morajo biti potem zaslepljene moje oči, da ne opazim najmanjšega znamenja?“

Takrat ni vedel, da je ta misel sama v sebi znamenje.

„Gospod Petavs je prijazen človek in nikakor ni slabši od drugih,“ je zagovarjala Gretka počasi, z leno zamišljenostjo.

Just ni takoj odgovoril.

„Zdaj je prvič v mojem življenju, da ljubim,“ je premišljal tisti hip z mučno napestostjo. „Nikdar prej še nisem izkusil ljubezni, nikdar prej spoznaval ženske. Torej je ne poznam . . . O, morda ne poznam prav ničesar; morda je vse to nekaj tujega in lažnivega, posoda prevare, ki jo vrtim v rokah, teman, zlovesč misterij, ki ne morem započeti o njem ni ene pravilne misli, zmotā, ki moram, moram postati njena žrtev . . . “

S takšno težko neodvratljivostjo so se prikazale njegove misli druga drugi, da so se mu zdele kakor prorokba in da je nehote rekel „Amen!“ ko so obstale.

Gretka ga je medtem motrila z nezadovoljnimi pogledi in je venomer pripovedovala o gospodu Petavs in o drugih kavalirjih.

„Ali hočeš, da postanem ljubosumen?“ je vprašal Just nenadoma. Vprašal je in začutil porgljivost v svojem glasu; skesal se je v samem tistem hipu, žal se mu je storilo dekleta in že je hotel dodati besedo, ki bi poravnala in potolažila. Ali Gretka ga je prehitela.

„Ljubosumen?“ je dejala pravtako pikro. „Glej! glej! Ali pa znaš biti ljubosumen, fantič ti moj? Bodi no!“

„Nisem in ne bom . . .“

„Prava reč, ko bi bil!“

„Poslušaj!“ Justove besede so se pognale, burno, druga čez drugo, drhteče od razburjenja. „Reči sem ti hotel, da ne bi nikdar maral igrati ljubosumneža; nikdar, za ves svet ne. Jaz ne bi hotel pokazati: trpim, ker mislim, da mi nisi zvesta! — Če bi prišla misel in bi te obrekovala — z bičem bi jo, da se izgubi in izgine! In če bi prišlo spoznanje, da je mogoče, kar pravijo takšne misli, bi šel brez besede; ne iskal bi slovesa in se ne bi vrnil, nikoli več.“

„Tak si moj!“ je vzkliknila Gretka z občudovanjem, ki je presenetilo vznemirjenega fanta, in mu je položila roko na rame. „Veš, Just, kar imam najrajša v tebi, je to, da si tako — trmast, tako ponosen — ne, saj to ni prava beseda . . . Zdi se mi, da si tako močan . . . In kadar si mislim, da bi mogel pričeti z ljubosumnostjo, takrat mi je pri srcu, kakor da bi se bala, da oslabiš. Tvoja moč je tisto, kar drži mojo ljubezen, kakor hitro bi čutila, da ni več te moči tu notri“ — položila mu je roko na srce — „bog ve, če bi imela zate le še en spomin!“ je vzkliknila strastno, „strupa bi hotela imeti zate, da ti ga nasujem v čašo! Sovražila bi te, jokala bi od jeze in od sramu, da sem kdaj hrepenela po tebi.“

Just je risal s palico po pesku; tako dušno kakor nocoj mu ni bilo še nikoli. Zdelo se mu je, da se na tihem bori z željo, da bi se ozrl in zagrabil z rokami okrog sebe: nekaj soparnega in sovražnega sedi v tej uri med njima in se zlobno upira objemu njunih duš.

„Nisem si mislil, da so tudi takšni zaljubljeni večeri“, je ugibal sam s seboj. „Hrepenenje, neimenovane sladkosti polno, visoka želja, nad vsa solnca plameneča žeja, ki je sama sebi napoj še v najtesnejšem objemu, brezkončno daro-

vanje samega sebe — da, takšno sem si mislil ljubezen. In vse skupaj je bilo vendarle sreča. To pa je trpljenje, ki skeli, boli!“ je vzkriknila njegova misel tako težko in burno, da se je prestrašil in je prisluhnil, ali se ne oglasi odmev.

Tišina se je zavijala naokoli: bilo je, kakor da hodijo po drevoredih nevidne postave, stopajo z mrtvimi koraki, ozirajo se naokrog in si zategajo prozorne pajčolane . . . V daljavi je zaškripal pesek pod čevlji samotnega človeka; duše molčanja so se zbale, poskrile so se v zatišjih vrhov in v mrmranja vodometa, ki se je vzlival pod rožami. Ali, ko je bil tujec daleč, so se nemudoma zopet napravile na pot; Just in Gretka bi bila prisegla, da čutita vihrajoči duh njihovih oblačil.

Gretka je sople nemirno, skoraj da glasno. Just se je sklonil bliže k nji in jo je prijel z desnico okrog pasu, z levico za obraz. Tema je bila razgrnjena čezenj, in vendar je videl poteze; zdelo se mu je, da so žalostne in trudne. In ko jo je poljubil, je začutil mokroto na njenem licu. Slamnik je zašumel z umetnimi rožami; nagnil se je vstran, lasje so zadehteli in njih vonjava se je zazdela fantu deviška in polna čudesnih skrivnosti.

„Kako ti dehte lasje!“ je vzkliknil tiho, z vzhičenim šepetom. Misli so mu bile nenadoma vzvrvele in so se zazibale v radostnem plesu; vsa bridkost je ugasnila, kakor žalostna luč. Vročje in opojno mu je zadrhtelo v prsih; bilo je čustvo, izmed tistih velikih in visokih, ki nimajo besed. Poljubljal jo je, od lica do lica, od čela do ust, dokler se mu ni zazdela, da so poljubi smešni in siromašni: saj bi ji vendar hotel dati več, nekaj tako brezmejnega in vesoljnega, da ne more povedati nobena pesem, nekaj tako svetega in božjega, da si ne more verjeti, da je to njegova duša.

Dekle ga je držalo s sklenjenimi rokami. Čez nekaj minut jo je izpreletel trepet; in polagoma, neprestano trepetaje, se je napelo njeno telo. Med krčevitim pritiskom rok se je dvignila Gretkina glava preko Justove rame, da so mu romale ustnice po njenem toplem vratu doli do prsi. Just je začutil ukaz trenutka; misli so ugasnile, tišina je bila naokoli . . .

Njegove roke so trepetale; in on ves je drgetal v vročični zadregi čustev. Takrat se mu je zazdela, kakor da bi mu hotela Gretka nekako pomagati . . . Zablislila je misel, utonila je; a Just se je kasnejše dni spominjal, da je bila tista misel velik stud in neskončna bolečina duše, pa

da je človek v njem vendarle premagal hip ter je legel v cvetočo strast minute.

S srdom, z jezo, s sovraštvom jo je objel.

Nato je umolknilo vse razen topega gladu nature; duh je v sem umolknil, telo je preživelo prvikrat svoje — čisto svoje trenutje, zver se je združila z zverjo. Takšni so bili drugi dan spomini Justa Kržana . . . —

Obsedela sta, trudna in jezna drug na drugega. Prva fantova misel je bila: kaj se je zgodilo? Kako? Čemu? Nato je vstal; zazdela mu je, da umre od sramu.

„Daj mi roko, če hočeš!“ je rekel s hripavim glasom. Gretka ga je razumela brez besed. Planila je kvišku, za njim; Just se je umaknil, s klobukom v roki:

„Daj mi roko. Saj veš, da ni ničesar več med nama . . . Končano je. Daj roko — ali pa ne. Kaj je meni tvoja roka? Ali sva se kdaj ljubila?“ je govoril v zasoplih, presekanih stavkih.

„Ne hodi . . . Samo tako ne hodi!“ je prosila Gretka. S čudnim, divjim strahom ga je grabila za roke; on pa se je umikal; dokler ni začutil drevesa za seboj. Tam je obstal; in ko se mu je vrgla okrog vratu, ji je z železnim prijemom položil dlani na rame ter jo je odrinil, da je v trepetu stala pred njim. Ona pač ni bila zmožna razumeti, kar je ta hip vrvelo v njem; to dejstvo je stalo zdaj jasno, nedvojljivo in sramotilno pred Justovo dušo. Toda tolika je bila mera bridkosti in spoznanja, da je vendarle govoril.

„Vem, ti ne razumeš; kako bi razumela? Pojdem, ne ostanem; čeprav me ne razumeš, vendar ti hočem povedati, zakaj te puščam: hočem ti povedati, da boš razumela, — če se kdaj zgodi čudo, da bi mogla misliti z mojo mislijo in čutili z mojimi čustvi. Ne očitaj mi nikdar, da sem te ljubil in potem zapustil z zaničevanjem: svojo ljubezen, ne pa tebe, sem ljubil v tebi! Moja ljubezen je bila kakor vino, moja duša kakor vrč: izlila je šumečega vina v kelih, in je zavrgla kelih, ko je pokusila pijačo in je s studom začutila na čaši roso tujih ust. Ne pravdajva se; kajti vrč je dragocenejši od čaše, in vina je, mislim, še ostalo. Prišel bo človek in ko najde kelih ob cesti, se napije iz njega do mrtvega, če se mu zazdi; ali bogme, jaz te nisem ljubil tako, da bi te ljubil po pijancih in po Petavsih. Morda bi te ne izpustil, morda bi te ne držal na veke, da ni bila moja ljubezen preveč lepa, da bi se privrstila ljubezni tolstega Petavsja. Pa tako? — Zbogom! In, veš kaj? Morda sem ti povedal zdajle strašno neumnost; lahko da

niti ena sama beseda ni tisto, kar je tu notri v srcu zapisano s črkami, ki se dado le ugibati, ne brai v tem trenutku. Ampak resnica je: studiš se mi ti, in jaz sam sebi in vse, vse, ves vesoljni svet!"

Ko je korakal po drevoredu, je slišal, kako je Gretka nenadoma stekla za njim. Nato je obstala; ihtenje, silen, glasen jok je došel odhajajočega z vso neprijetno in odurno mrzkostjo tuje, neumevne nam bolečine.

V luči se je razgrinjalo mesto. In ko ga je Just zagledal, si je oddahnil. Bilo mu je, kakor da stoji pred novim življenjem, ki je visoko in široko, dasi mrzlo in polno truda, in da leži preteklost z vsemi zmotami in z vsem svojim studom kakor odsekana za njim. Popek skrivnosti se je bil razpočil; megla se je razlila iz njega, toda študent je vedel, da sijejo zlata solnca na on strani in da bo ozarjen po božje, kdor pride skoz njo. „Morda se kdaj zgodi, da me sreča ljubezen, ki bo vredna moje," je dejal sam pri sebi in se je zavedel v tistim hipu, da v vsem, kar

bo storil, od ure do ure čaka te ljubezni. „Če bo tolika, da se ji ne bom mogel porogati, bom vedel, da mi je usojena od začetka; kar je višje od nas in vredno naše zvestobe, to mora biti drugačno, čisto drugačno . . . to ne sme biti tako . . . da bi bilo človeka sram . . ."

Prekinil se je in je stisnil pesti; s povešeno glavo in z napeto trmo v prsih je stopal proti svetlim hišam na koncu ulice, in ves čas se mu je videlo, da hodi ženska pred njim, čista in popolna od njegove lastne, danes še skrite, a njegovim slutjam vendar očitne popolnosti, deviška in krasna od krasote njegovih misli, takšna, kakršne ni videl še nikoli. Nekaj čudnega se mu je odkrilo tistikrat, in v sramežljivi sreči so mu zardela lica, ko mu je priznala poljasna, tiha zavest, da je ta posvečena spolnost njegove poti za vodnico vzrok in cilj njegovega bitja, in da je njegova v drugih hipih tako majhna in nezatna duša v tej uri zrcalo, kjer se gleda in se razodeva samemu sebi razodeti misterij vesoljnega življenja.

„ABEL". SKUPINA ČEŠ. KIPARJA.

RUSKA KNJŽEVNOST L. 1907.

Rusiji je bilo v minolem letu natisnjenih nad 100 milijonov izvodov knjig. Kako ogromna slovstvena produkcija! Nemčija bi Rusijo lahko zavidala. Vendar se je pri kritičnem pregledu pokazalo, da o kakšni veliki slovstveni pridobitvi ne more biti govora in da na nekak resničen kulturni uspeh ni niti misliti.

Ta nenavadna množica knjig izhaja le od povodnji brošurne dnevne in agitačne literature. Da so se natisnile, so se osnovala posebne založbe, ki so tekmovala med seboj v špekulativnosti in aktuvalnosti izdanih tiskovin. Kakor ob času ruskega „osvoboditeljnega“ gibanja, pa se mnoga založništva niso mogla odtegniti plenu in literarni tatvini s tem, da so ponarejala izdelke drugih založb. Naslovi teh knjig pa so bili večinoma le eni in isti. Njih vsebina se je tikala večinoma društvenega, političnega in ekonomskega poklica. To je bilo baje potrebno, da se prebije „tolščoba narodne zavesti“, da se razprostranijo med narodnimi masami gesla „osvoboditeljne borbe“ ter se pripravijo na „razdor osnov“ ter na vpeljavo „demokratske ljudovlade“. Toda še ni preteklo pol leta, ko so morali računati teh špekulantov doživeti popolno fiasko. Agitatorsko slovstvo je izgubilo vsakeršen pomen ter se je izpremenilo v makulaturo.

Ako se je iz ruske književnosti sedaj skoraj povsem izgubilo leposlovje, ki je imelo resnično slovstveno vrednost, pa se je nasprotno začela razcvitati pornografska književnost. Nekateri smatrajo to slovstvo znakom „reakcije v buržuaznem društvu“, ter se sklicujejo na Francijo, kjer je gospodovala pornografija pod pokroviteljstvom Napoleona III. Drugim pa je to „slovstvo“ pojav „individualizma, prezirajočega sleherne pojave“. Najzanimivejše pri vsem tem pa je, da ti slovstveni anarhisti, ljubeči škandal, smatrajo sami sebe za učence Nitzscheja. Dela, kakor „Svet tajnosti“ ter „Adonis in Venera“ so vrhunec gnusobe in mrzkosti. Napovedano pa je še delo „Satir in Vila“, ki obeta nadkriliti vse! — Tako stopata politični debačle in literarni propad roka v roki. Anarhizem, skrajni cinizem in perverzna nemoralnost so cvetovi z — narodnih grobov! Pesniki uranizma, sadizma, sodomizma

in mazohizma so krokarji na groblju ruske slave.

Na poprišču resnične literature in kritike se je pojavilo v minolem letu novo, popolneno izdanje dela A. N. Pypina: Bělinski — jeho žizn i perepiska“ (Bělinski — njegovo življenje in dopisi). To je najboljše delo o Bělinskem ter je od 1880. leta postalo že slovstvena redkost. Popolnitev k prvemu izdanju tvorijo pisma Bělinskega ter opazke E. A. Ljackega, ki se nanašajo na poznejšo slovstvo o Bělinskem.

Pozornost zasluži „Istorija ruskoj inteligencyi“ (Zgodovina ruskega razumništva) prof. Ovsjanika Rulikovskega.

Iz del, ki so izšla v posebnem izdanju, je omeniti knjigo grofa A. Goleniščeva-Kutuzova z naslovom: „Dalj zovot. Iz vospominanij skitalca“ (Daljava kliče. Iz spominov klativiteza). Knjiga je izšla že v drugem natisku in ima velik uspeh. Od starejših pisateljev so izšli spisi Apuhtina že v šestem natisku. Izšlo je tudi novo izdanje spisov novelistava Avdêjeva, pisatelja „Tomazine“ in „Podvodnega kamna“. Končno je izšel v Moskvi drugi zvezek dela: „Sobranija stihotvorenij dekabristov“ (namreč Kuhelbeherja, Rajeskega, Bobriščeva-Puškina, Lorera ter Muravjeva); prvi zvezek obsega pesmi Ryljejeva, Odovskega, Bestuževa-Marlinskega in Batenkova, a to s portreti in dovolj površno napisanimi bibliografskimi črtami. V eno knjigo zbrane pesmi dekabristov dovolj jasno predstavljajo njih ideje, napore in stremljenja.

Politično slovstvo je dalo ruskemu občinstvu več zanimivih knjig. Znana novelistka S. A. Smirnova je izdala zbirko svojih podlistkov, ki so bili priobčeni v dnevniku „Novoje Vremja“ pod naslovom: „Borci za svobodo“. To so opisi, polni sarkazma ruskega jakobinstva, ki so nakopali pisateljici sovraštvo vsega levega tabora, ki pa so vendar malone edina jasna slika našega osvoboditeljnega časa.

Zanimivi so „Zbrani spisi“ pokojnega kneza S. N. Trubeckega; I. zv. obsega njegove politične članke iz let 1896—1905. Omenjati je dalje knjige Putnika (N. Lendera) „Potrevozčenaja Rossija, kartiny ruskoj revoluciji“ (Prestrašena Rusija, slike iz ruske revolucije), potem Juvačeva-

Miroljubova z naslovom: „Šlisselburška trdnjava“ (Slisselburgskaja krēpost), J. J. Janžula: „Iz vospominanj fabričnago inspektora“ (Iz spominov tvorniškega nadzornika) itd. Veliko zanimanje pa je zbudilo delo učenjaka Mendelējeva, tega velikega poznatelja ruske zemlje, z naslovom: „Dopolnenije k poznaniu Rossiji.“

V minulem letu so izšli tudi zbrani spisi Ekaterine (Katarine) II. v založbi Naučne Akademije pod uredništvom akademika, sedaj že pokojnega A. N. Pypina; izšlo je 12 zvezkov, izmed katerih se zadnji deli na dva poluzvezka, ni pa še izšel doslej šesti zvezek. Ta natisk je prirejen po izvornem rokopisu in autobiografiji. Tu so natisnjene prvokrat v svoji polni vsebini „Avtobiografični zapiski“ carice-pisateljice. To je tudi najvažnejše njeno delo, ki je bilo znano doslej le deloma ter bilo obelodanjeno 1859. l. v Londonu. Sedaj so vsi ti „Memoari“ natisnjeni tudi v francoskem jeziku. Knjigi je pridejano 16 slik (portretov carice Elizabete, Petra III., Katarine II. in carja Pavla). Ruski prevod vseh teh „Memoarov“ je izšel v založbi A. S. Suvorina.

Od zbranih spisov omenjamo po tvrdki Brokhaus-Efron izdano, sijajno ilustrirano izdanje spisov Puškina.

Dalje se je tiskalo: „Polnoje sobranije sočinenij“ L. N. Tolstega, ki so izšle za mejo (izven Rusije); II. zvezek spisov M. A. Bakunina, namreč njegova „Pisma na A. U. Hercena in N. P. Ogaseva“ z biografskim uvodom in pojasnilnimi opazkami M. P. Dragomanova ter dopolnilno gradivo k 6. zvezku zbranih spisov D. J. Pisarjeva.

Izmed zgodovinskih del navedemo delo B. Glinskega „Borba za konstitucijo (vstavo) 1812. do 1861. l.“, „Istorija Finlandiji“, (Zgodovina Čudske), M. Borodkina „Vremja imperatora Aleksandra II.“) E. Šumigorskega „Imperator Pavel I., žiznj i carstvovanje“; „Dni imperatora Pavla, zapiski kurljanskago dvorjanina“; „Sledstvennoje

delo ob ubijeniji Dimitrija, careviča v Uglice“ od S. S. Belajeva. V teku leta 1907. je bila dvakrat natisnjena knjiga: „Careubijstvo 11. marta 1801. g.; zapiski učastnikov i sovremennikov, s 17 portretami, planami i vidami“ (Umor carja dne 11. marcija 1801. l. zapisnik udeležnikov s 17 portreti, načrti in razgledi).

Iz bogate memoarne književnosti o revolucionarnem gibanju ne smemo pozabiti dela „Iz istoriji revoluciji narodničestva“ pisatelja A. V. Aptekina. Zelo zanimivi so tudi novi odlomki iz pisem dekabristov, ki jih je napisal M. M. Zenzinov v svojem delu pod naslovom „Dekabristi“.

V politični književnosti je v mnogih odnosih jako koristna knjiga z naslovom: Političeskaja prestupnost i revolucija Lomproza in Ljaske.

Odprava prvotne cenzure in nje zamena s cenzuro, ki sledi po izdanju knjige, je pripomogla, da so izšla v Rusiji dela S. M. Stepnjaka-Kravčinskega, mnogoštevilni prevodi del Strausa, Büchnerja, Ludvika Blaua, Renana i. dr. Žal, da so uredniki, prelagalci ter izdajatelji zlorabljali svobodo, ker so se ozirali na podjetje le toliko, da so dobili od knjigarskega podjetja čim največ dobička in da so lahko ceno nastavili nizko. Prevodi so večinoma le srednje ali celo najnižje vrednosti in polni napak.

Izšlo je več prerijodičnih del, tikajočih se okultizma, spiritizma, „svedenborgizma“ itd. Tudi ta dela imajo jako dvomljiv značaj nespretno špekulacije. Rusko mistično asketično slovstvo se je obogatilo v minulem letu samo z enim istinito velikim delom, zajetim iz grških virov mladega bogoslovca Sergija Zarina („Asketizem po pravoslavno kristjanskemu učeniju“).

Izšlo je končno še dokaj takoimenovanih popularnih enciklopedij in slovarjev. Večina izmed njih se odlikuje s svojo nespretno sestavo in očitvno špekulativnostjo.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Grafenauer Ivan: Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. I. Od Pohlina do Prešerna. (Iz Jahresbericht des k. k. Kaiser Franz Josephs-Gymnasiums in Krainburg für das Schuljahr 1907/08. Krainburg 1908. Buchdruckerei von Kleinmayer & Bamberg in Laibach. 8° 49 str. Vendar enkrat korak naprej! Tako se je z mano razveselil vsak, ki mu je na tem, da dobimo Slovenci vendar enkrat kritično pisano literarno zgodovino. Dr. Glaserjeva „Zgod. slovenskega slovstva“ je več ali manj bibliografija, Kleinmayerjeva istoimenska knjiga je slaba in je že tudi pošla. Dr. Prijatelj svoje literarne zgodovine vočigled munificence naših založnikov ni mogel niti v slovenskem, niti v nemškem jeziku izdati. Prinaša jo „Letopis“ Srbske Matice, a ker je delo izšlo v cirilici, je za širše mase nedostopno. Zato pozdravljamo prof. Grafenauerjevo delo s tem večjim veseljem. V zadnjem desetju je izšlo pri nas mnogo razprav in podrobnih študij v naših belestrističnih listih, v „Zborniku“ Slovenske Matice in v znanstvenih prilogah raznih izvestij. Kritike so ta dela omenjale le „in praeterito“, da so pač lažje pisale o raznih drugih diletantskih poizkusih po cele strani. Veliko gradiva, precej monografskih študij, temeljnih preiskav in drugega drobiža že imamo; seveda še zdaleka ni dograjeno vse poslopje, niti ni sezidan temelj docela. Samo zrna so, in teh je toliko že nabral čas, da smemo na podlagi preddel vsaj za enkrat poizkusiti za stopnjo naprej. Doba prihodnjih dni bo razjasnila še marsikaj, kar je danes temno in nejasno, a kljub temu moramo biti zadovoljni, da ga večča roka sondira in sklepa v posamezne dobe in kroge.

(Dalje prih.)

Promet in gostilna. List za promet s tujci in pospeševanje obrta, posebno tujski promet na Kranjskem v Ljubljani. Izhaja vsak mesec enkrat. Naročnina za vse leto 5 K. Kadar čujemo Slovenci, da je začel izhajati zopet nov list, se prestrašimo vsi in če že ne rečemo, si vsaj gotovo mislimo: Kaj pa je tebe treba bilo?! Redko se zgodi pri nas, da se z ustanovitvijo novega lista ugodi potrebi, ki bi ne imela samo pomena za to ali ono korist ipsissimae personae. Zato smo postali nekako principijalno nezaupni in pesimistični napram novim pojavom na polju publicistike. „Promet in gostilna“ pa je bila potrebna ustanovitev, zakaj z narodno gospodarskega stališča je ta list za Slovence prepotreben. Prvič zato, ker bo vsem, ki spadajo po svojem poklicu v področje naslova, dajal za uspešno delovanje in za procvit njihove materialne in idealne koristi strokovnih navodil in migljajev. Drugič zato, ker bo list opozarjal tujce na specifično slovenske zanimivosti in posebnosti, se bavil z vprašanji, ki so za nas z ozirom na tujski promet vitalnega pomena in ker bo več ali manj športno glasilo Slovencev, katera stroka je našla v slovenskih dnevnikih doslej vedno mačeho — črnogledko. Tretjič zato, ker je „Promet in gostilna“ poleg Slovana in Dom in Sveta edini slovenski list, ki prinaša res lepe in primerne strokovne slike. Zadače, katerih izpolnitev si je stavil „Promet in nostilna“ za nalogo, so lepe, in kolikor se da spoznati iz že izšlih prvih treh števil, izpolnjuje vestno in lepo svojo

nalogo. Podpore zasluži ta novi list, in zato ga priporočamo, saj je tudi glede oblike — folio z lepim svetlim papirjem — lahko okrasek naših salonov. —d—d

Perušek Rajko: Gorski venec vladike črnogorskega Petra I. Petroviča - Njeguša. Iztolmačil ga Milan Rešetar. Prevel v slovenščino pesnitev in tolmač ter opremil z zemljepisnim, zgodovinskim in estetsko kritičnim uvodom Rajko Perušek. Z dovoljenjem tolmačevega pisatelja. V Ljubljani 1907. Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. 8° 304 str. Kot IV. zvezek prevodov iz svetovne književnosti je izdala naša Matica „Gorski venec“.

Da izpregovorim par besedi o izbiri del, ki pridejo pri svetovni knjižnici v poštev! A limine referata: za sedaj se mi zdi Gorski venec nepotreben. Vsega Shakespearja bi tisočkrat bolj potrebovali, saj bi se Zupančič in Glaser gotovo ne branila. Kaj drugih pisateljev, ki so prvaki v svetovni književnosti, bi bilo na izbor! Calderon, Moliere, Byron, Puškin, Tolstoj, Dostojevski, Ibsen, itd., če so Nemci že izključeni iz te knjižnice, dasi se meni zdi argument, da zna vsak pri nas nemško že itak, šele drugovrsten. Čul sem namreč, da je Funtkov „Faust“ prvi in zadnji prevod iz nemščine. Na prvem mestu se naj bi upoštevali že našeti literarni velikani.

Stališče, da se goji jugoslovanska vzajemnost kaj močno s tem, da se prinašajo prevodi iz srbsčine in hrvaščine, je čisto pravo. Zato imamo pa tudi Hrvatsko knjižnico. — Tu sem spadajo izključno vsi taki in enaki prevodi. Končno bi pa tudi še ne ugovarjal, če bi se prevel Šenoa ali Begović in če bi se ta dva ali kdo njima enak izdala v svetovni knjižnici.

„Gorski venec“?! Ep sam na sebi je zastarel in ima pomen predvsem za Srba. Toda srbsko-hrvatska književnost ima sto in sto lepših stvari, kakoršen je ravno starinsko romantični Gorski venec.

Prevod sam na sebi je vobče točen in vesten, da zasluzi priznanja. Semtertja je celo predosloven, zaradi česar je menda trpela lahkost jezika in izraza. Malo bolj gibčen bi bil smel biti jezik. Včasih je trd.

Vse kaj drugega je pa z vodom. Tega samega naj bi izdala Matica! G. Perušek je tu kritično obdelal vire in pozna se mu na vsaki besedi silna vestnost in pa strokovnjaštvo. Za ta uvod, ki nam podaja kos sorodne zgodovine, pozabimo naj drugi del knjige, ki je, kar se tiče vrednosti in interesa za nas proporcionalno izraženo: tisoč proti eni. Iz tega prvega dela knjige poznamo Črnogoro topografsko, kulturno, etnografsko in zgodovinsko. Kar mora in če iskati bralec po raznih virih, ki so težko dostopni in silno raztreseni, ima tu lepo zbrano in kritično urejeno.

Če bi se vse naročnike Slovenske Matice pod prisego zaslislalo, bi gotovo izpovedali, da je izmed sto naročnikov prebral komaj eden vse to delo. In tak uspeh gotovo ni izpolnitev zadače, ki si jo je stavila Matica z izdajanjem prevodov iz svetovne književnosti.

Če pogledam še enkrat celo vrsto letošnjih publikacij, moram reči, da so letošnje knjige v celoti prav srečno urejene. Prvenstvo gre „Zborniku“ in „Zabavni knjižnici“. Upajmo, da bo i vbodoče tako, in da ostane Matica ne le

materialno najboljši slovenski založnik, ampak tudi kvalitativno. A preneha naj se že enkrat s principom, da izdaj Matica vsako leto eno knjigo, ki je nihče ne čita!

Adolf Robida.

Gruden Jos. dr.: Cerkevne razmere med Slovenci v XV. stol. in ustanovitev ljublj. škofije. (Konec.) Torej cela zmešnjava med Slovenci! Patriarh Lovrenc je umrl 1446 v Št. Andražu na Koroškem. Zdaj je protipapež imenoval ljubljanskega škofa Martina za upravitelja akvilejske škofije, a patriarh ni postal, ker so cesar Friderik III. in nemški knezi po Eneji Silviji sporočili papežu Evgenu IV. svoje priznanje in pokorščino. S tem je Evgen formalno zmagal na bazelskem koncilu in njegovimi puntarskimi pristaši, vendar je moral vsaj reformne odloke tega shoda odobriti. Dosegel se je torej kompromis. Papež je priznal cesarju pravico, imenovati nadzornike redovnih cerkev in samostanov ter jih reformirati. Reformne ideje bazelskega in tudi še kostniškega cerkvenega zbora pa so živele dalje na vseučiliščih, na raznih sinodah in celo po samostanih. Papež je izgubil mnogo na svoji moči, ki jo je moral poslej deliti s svetnimi knezi. Reformirali in odpravljali so se samostani, vvajali novi redovniki in ustanovljale nove škofije po volji cesarja. Za časa škofa Martina se je vršila v Ljubljani doslej neznan škofijska sinoda (l. 1448), ki jo je odkril prvi dr. Gruden v kapiteljskem arhivu v Vidmu (Udine). Ta sinoda je hotela po načelih kostniškega in bazelskega shoda reformirati življenje in delovanje tudi v slovenskih deželah bivajoče duhovščine. Shod je sklenil več jako ostrih odlokov, a) proti razuzdanosti duhovnikov, ki so brez srama živeli v konkubinatu z mladimi ženskami; b) proti krčmarstvu in trgovstvu vikarjev in kaplanov, c) proti lovu in igranju s kockami, d) proti nedostojni obleki in nošnji duhovnikov, ki so bili sila gizdavi, ničemerni, brez tonzur, z dolgimi lasmi itd., e) proti raznim navadam v bogoslužju, f) o pokorjenju duhovnikov nečistnikov in laikov prešeštnikov, g) o sklepanju sv. zakona pred telesnim združenjem i. dr. Vsi ti odloki, ki so v knjigi navedeni tudi v originalu, dokazujejo, da je vladala v katoliški cerkvi velika zmešnjava in viharna zbeganost; med duhovščino pa se je živelo jako razuzdano, potratno, nečisto in nepošteno. Duhovniki so na prižnici polemizirali drug z drugim, se puntali škofo, po samostanih se je živelo nenravno in požrešno, ubogo ljudstvo pa je romalo v Rim, Kolin (Kelmorajn), Ahen i. dr., ker je videlo doma okoli sebe le prepir in pohujšanje. Dr. Gruden poroča tudi o šolstvu, znanosti in umetnosti med Slovenci. Poučevala so se latinska, nemška, glagolska in cirilska pismena ter so imeli Slovenci elementarne in srednje šole. Ženstvo se je odgajalo večinoma po samostanih (Velesovo, nem. križarji v Ljubljani). Tiska še ni bilo, zato je bila literatura rokopisna. Ti rokopisi so bili čisto prave umetnine. Zanimivo je zvedeti, da se je ohranil izraz „kolomanove bukve“, po kranjskem župniku Kolomanu de Mannswerde, ki je bil hkratu kanonik v Strassburgu na Koroškem. Ta Koloman je bil pravi mecen, ki je vzdrževal prepisovalca — umetnika Jak. Chatzpecka. Dr. Gruden poroča dalje o cerkvenem stavbarstvu in umetnosti, ki se je v petnajstem veku posebno krasno razvijala (s slikami). Skratka: To delo je dragocen donesek k slovenski kulturni zgodovini. Priporočamo jo!

F. G.

Hegemann O. Dr.: Zu Primus Trubers 400jährigem Geburtstag (8. Juni 1508). Sonderabdruck aus dem „Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich“, XXIX. Jahrgang. Wien 1908. Im Verlage des Verfassers. Dobiva se tudi po ljubljanskih knjigotržnicah. Str. 56. Cena 80 h. Ta velezanimiva brošura evang. župnika v Ljubljani podaja študijo o Trubarjevem verskem stališču med protestanti ter podaja celo vrsto novih podatkov o njegovem življenju in delovanju ter borjenju. Končno podaja tudi sliko o verskih razmerah v Ljubljani v reformačni in protireformačni dobi ter mnogo značilnih odlomkov iz spisov, pisem in beležk Primoža Trubarja, njegovih delavcev, podpirateljev in tudi nasprotnikov. Za našo kulturno zgodovino prav dobrodošel in lep prispevek.

GLASBA.

Bajuk Marko: Slovenske narodne pesmi. III. zvezek. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Str. 36. Cena K 1. Ta zvezek prinaša kar celih 30 štiriglasno prirejenih moških in ženskih zborov z originalnonarodnim tekstom. Narodne pesmi v tej zbirki so z Gorenjske, Notranjske, Koroške in Štajerske. Nekatero najlepše so bile doslej še povsem nezane. Prav hvaležni smo založniku, da je izdal doslej že tri velike zvezke narodnih pesmi, ki bodo zdaj v okusni, narodni duh ne kvareči harmonizaciji dobrodošle našim pevskim zborom.

Parma Viktor: Mina-valček iz operete „Nečak“, spisal Fr. E. Hirsch, za klavir. Cena 2 K 40 h. Str. 11. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Valčku je podložen tudi tekst.

Parma Viktor: O, te ženske! Koračnica iz operete „Nečak“, spisal Fr. E. Hirsch, za klavir. Cena K 1:50. Str. 5. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Koračnici je podložen tudi tekst. Obe Parmovi skladbi sta znani in že dovolj prijubljeni, saj sta bisera iz Parmove najnovejše operete, ki se je pela s tolikim uspehom v Zagrebu in v Ljubljani. Gotovo sežejo Slovenci z veseljem po obeh. Oprema obeh skladb je jako okusna, elegantna, ter ima naslovni list lepo risbo.

NAŠE SLIKE.

Kovačević Ferdo: V mraku. (Umetniška priloga v treh barvah). Eden najboljših krajinarjev je Ferdo Kovačević. Lani smo prinesli njegovo krasno sliko „Na obali“ tudi v treh barvah in sliko „Vrbe“. Vse Kovačevićeve slike so prave lirске pesmi. — **Preissig Vojteh: Študija.** — **Vinjeta** (na str. 261.) — **Vinjeta** (ležeča ženska med cvetjem ob vzhodu solca, str. 262) — **Vinjeta** (Kočica, str. 269) — **Vinjeta** (ženska, str. 271) — **Sanje.** — **Ovčars čredo** pod cvetočim kostanjem. — Vojteh Preissig, roj. l. 1873. v Svētci pri Toplicah na Češkem, je študiral slikarsko umetnost v Pragi in Parizu 1893—1903). Njegove risbe so zbudile tudi na Francoskem izredno zanimanje ter je danes na Češkem eden najuglednejših, samoraslih umetnikov. Ker prinesemo še nekaj njegovih slik, izpregovorimo o njem več prihodnjič. — **Dragan Melkus: S Fruške gore.** Akvarel hrvatskega umetnika. — **A. Zeyer: Pulj, Campo santo.** Slika češkega umetnika. — **Rim: Forum Romanum.** — **Abel.** Skupina češ. kiparja.